

**MUSIIKINOPETUKSEN VAIHEITA 1900-LUVUN ALUSTA
PERUSKOULUJÄRJESTELMÄN ALKUUN**

Pro gradu –tutkielma
Jyväskylän yliopiston
musiikkitieteen laitos
Musiikkikasvatus
Kevät 1999
Hanna Kettunen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen tiedekunta	Laitos Musiikkitieteen laitos
Tekijä Hanna Kettunen	
Työn nimi Musiikinopetuksen vaiheita 1900-luvun alusta peruskoulujärjestelmän alkuun	
Oppiaine Musiikkikasvatus	Työn laji Pro gradu –tutkielma
Aika Kevät 1999	Sivumäärä 91
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Suomen musiikinopetuksen vaiheita peruskoulujärjestelmän syntyyn saakka. Tutkimus voidaan jakaa kahteen osaan, joista ensimmäisessä kuvataan musiikinopetuksen yleistä kehitystä Euroopassa ja toisessa käsitellään Suomen musiikinopetuksen vaiheita 1900-luvun alusta peruskoulujärjestelmän alkuun asti. Tutkimusongelmanani ovat, kuinka musiikinopetuksen päämäärät ja keinot niiden saavuttamiseksi, musiikinopetuksen arvostus ja tuntimäärät ovat muuttuneet.</p> <p>Tutkimuksen yleistä historiallista osaa varten tutkin aikaisempia tutkimuksia ja yleisiä opetuksen historiaan liittyviä kirjoja. 1900-lukua tutkiessani, aikaisempien tutkimuksien puuttuessa, analysoin kyseessä olevan ajanjakson laulunoppikirjoja ja niiden sisältöjä sekä tutkin vanhoja lakikirjoja, joista selvisi musiikin yleinen arvostus verrattuna muihin oppiaineisiin.</p> <p>Musiikilla on kautta aikojen katsottu olevan kasvattava vaikutus. Jo antiikin Kreikassa uskottiin musiikin vaikuttavan ihmisen tunne-elämän kehittymiseen. Rooman vallan aikana taas huomattiin, että kaikki eivät opi samalla tavalla; opettajien tulee hallita erilaisia opetuskeinoja. Kirkon asemalla on ollut musiikinopetuksen historiassa merkittävä vaikutus, sillä kirkko piti musiikkia hyödyllisenä kasvattaessaan ”oivallisia ja siivoja” ihmisiä. Myös vuosien 1900-1970 laulunopetuksessa on nähtävissä useita pääpiirteiltään nykypäivään säilyneitä yhtäläisyyksiä. Tällä aikavälillä Suomen musiikinopetuksessa ilmeni suuri, hitaasti ratkennut ongelma: oppikirjojen sisällön ja opetuskeinojen yhtenäistäminen. Tämän lisäksi ongelmina ovat aina olleet myös rahanpuute ja opetustilojen heikko taso. Vaikka laulutuntien päämäärät ovat aikojen kuluessa vaihdelleet, laulutunteja on yleisesti pidetty virkistystunteina, joilla pyrittiin mm. lauluharrastuksen lisäämiseen ja oikeaan äänenkäyttöön. Opetusmetodeista mm. korvakuulolaulua käytetään edelleen.</p>	
Asiasanat musiikinopetuksen historia, musiikin tuntimäärät, laulunoppikirjat, tuntisuunnitelmat	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto, Musiikkitieteen laitos	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimusaihe ja tutkimuksen tarkoitus	1
1.2 Aikaisempaa kirjallisuutta	2
1.3 Tutkimusmenetelmän kuvaus	3
2 LAULUNOPETUKSEN HISTORIAA	4
2.1 Keskiajan laulunopetus	6
2.1.1 Keskiajan koulu	7
2.1.2 Keskiajan oppilaitokset Suomessa	8
2.1.3 Keskiajan laulunopetus Suomessa	8
2.2 Musiikin aseman muutokset renessanssin aikana	9
2.3 Uskonpuhdistuksen ajan koulut Suomessa	10
2.3.1 Uskonpuhdistuksen ajan musiikinopetus Suomessa	11
2.4 Didactica magna	13
2.4.1 Ruotsi-Suomen koulut 1600-luvulla	13
2.4.2 Musiikinopetus Suomessa	14
2.5 Valistuksen aika	16
2.5.1 1700-luvun musiikinopetus Suomessa	17
2.6 Johann Heinrich Pestalozzi musiikinopetuksen uudistajana	18
3 AUTONOMIAN AJAN LAULUNOPETUS	20
3.1 Oppikoulu 1800-luvulla	20
3.2 1800-luvun alkupuolen koulujärjestykset	21
3.2.1 Vuoden 1856 koulujärjestys	23
3.2.2 Vuoden 1872 koulujärjestys ja sen vaikutukset Suomen koulujärjestelmään	24
3.3 1800-luvun loppupuolen ongelmat ja edistysaskeleet koulumaailmassa	25
3.4 Kansanopetuksen kehitys 1800-luvun alkupuolella	27

3.4.1 Uno Cygnaeus, kansakoulun kehittäjä	28
3.5 Laulunopetuksen kehittyminen 1800-luvun loppupuolella	29
3.6 Laulutunnin rakenne	31
3.7 Musiikkiopiston synty	32
3.8 1900-luvun alkupuolen laulunopetus	33
3.9 Laulunopetuksen uudistuspyrkimyksiä	40
3.9.1 Uudistuksellisia oppikirjoja vuosina 1910-1918	41
4 ITSENÄISYYDEN AJAN LAULUNOPETUS	44
4.1 Korvakuulolaulun ja kaavalaulun keskinäinen kilpailu	44
4.2 Itsenäisyyden ajan laulunopetuksen kehittyminen 1920-luvulla	46
4.2.1 1920-luvun laulutuntien ohjattu kulku	48
4.2.2 Koululaulujen yhtenäistäminen	50
4.2.3 Uudistuksia 1920-luvun oppikirjoissa	52
4.3 Pysähtyneisyyden aika	54
4.3.1 Laulunopetuksen arvostus 1930-luvulla	55
4.3.2 Kolmekymmentäluvun laulunoppikirjoja	57
4.3.3 1940-luvun uudistukset laulunoppikirjoissa	59
4.3.4 Laulunopetukseen liittyviä asetuksia 1940-luvulla	61
4.4 Uudistusten aika	65
4.4.1 Laulunopetuksen edistysaskeleet oppikirjoissa	66
4.2.2 Matti Rautio musiikinopetuksen uudistajana	69
5 KOHTI PERUSKOULUA	71
5.1 Olavi Ingman laulunopetuksen kehittäjänä 1960-luvulla	71
5.2 1960-luvun uudistukset oppikirjoissa	73
5.3 Laulun tuntimäärien muutokset 1960-luvulla	75
5.4 Siirtyminen peruskouluun	78
6 PÄÄTÄNTÖ	80

LÄHTEET

84

LIITTEET

- Liite 1. Oppikoulujen oppiaineet ja niiden viikottaiset tuntimäärät vuonna 1941. Asetus n:o 432, 1§. 1
- Liite 2. Oppikouluissa opetettavat aineet ja niiden viikottaiset tuntimäärät vuonna 1971. Asetus n:o 261, 1§. 3
- Liite 3. Ruotsinkielisen keskikoulun lukusuunnitelma 2. Päivänä huhtikuuta 1971 annetun asetuksen n:o 261 1§ mukaan, pakolliset aineet 4

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimusaihe ja tutkimuksen tarkoitus

Peruskoulun opetussuunnitelma vuodelta 1994 määrittelee musiikkikasvatuksen tehtäväksi musiikillisen ilmaisun perustiedot ja -taidot. Musiikkitunneilla tulisi oppia ymmärtämään musiikin merkitys yksilölle ja yhteisölle, kansalliselle sekä kansainväliselle kulttuurille. Musiikilla on myös tärkeä tehtävä oppilaan tunne-elämän ja luovuuden kehittämisessä. Oppilaiden tulisi kyetä vastaanottamaan monipuolista musiikkia taiteena, pystyttävä itse tekemään musiikkia soittaen ja laulaen sekä suhtautua myönteisesti eri musiikkikulttuureihin. Ala-asteella opetuksen painopiste on käsitteiden omaksumisessa ja ohjatussa aktiivisessa toiminnassa. Yläasteella pyritään enemmänkin oppilaiden omaan motivoitumiseen ja harrastuneisuuteen. Lukion musiikkikasvatuksessa taas pyritään lisäämään oppilaiden taiteellista yleissivistystä. Päämääriä lukion musiikin opetuksessa ovat myös musiikin arvostaminen ja jatkuva harrastaminen sekä musiikkikulttuurin kehittäminen. (POPS 1994, 97-98 ; POPS 1994, 101-102; Peruskoulun opetuksen opas: musiikki 1987, 1.)

Näitä tavoitteita lukiessani minua alkoi kiinnostaa, kuinka tällaisiin päämääriin oli päädytty ja kuinka itse musiikin opettaminen oli sitten muuttunut tavoitteiden myötä. Pohdin myös kysymystä, ovatko vain musiikinopetuksen tavoitteet muuttuneet mutta keinot pysyneet suurinpiirtein entisenlaisina? Tutkimusaiheeni onkin musiikinopetuksen kehittyminen ja muutokset antiikin Kreikasta suomalaisen peruskoulun perustamiseen asti. Tutkimukseni tarkoitus on luoda kuvaa musiikinopetuksesta eri aikakausina niin, että musiikinopettajat pystyisivät löytämään omaan opetuk-

seensa historiallista perspektiiviä. Tutkimukseni poistaa sitä puutetta, joka vallitsee suomalaisessa kirjallisuudessa; eli se hahmottaa musiikinopetuksen pääpiirteitä Suomessa 1900-luvun alusta peruskoulun alkamiseen asti.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää kuinka musiikinopetuksen tavoitteet/ päämäärät ovat aikojen kuluessa muuttuneet, mihin musiikinopetuksella on milloinkin pyritty. Lisäksi pyrin selvittämään itse musiikinopetuksen keinojen muuttumista aikojen kuluessa ja musiikinopetuksen arvostuksen muutoksia sekä niiden heijastumista musiikin tuntimääriin.

1.2 Aikaisempaa kirjallisuutta

Pelkästään musiikinopetukseen liittyvää kirjallisuutta on hyvin rajoitetusti. Yleensä musiikinopetusta koskevia tietoja löytyy kasvatuksen ja opetuksen historiaan liittyvistä kirjoista sieltä täältä muutamia lauseita. Suomen musiikinopetuksen historiaan liittyviä kirjoja ei ole monta. Yleisten kasvatuksen/opetuksen historiaan liittyvien kirjojen lisäksi mainittakoon Reijo Pajamon Suomen Koulujen laulunopetus vuosina 1843-1881 (1976), T. H. Pihan Musiikkikasvatuksen vaiheita (1958) ja T. Valavirran Musiikinopetus kansa- ja oppikouluissa (1930). Pelkästään Suomessa vuosina 1900-1970 tapahtuneeseen musiikinopetukseen keskittyneitä kirjoja en löytänyt tutkimustani tehdessäni.

1.3 Tutkimusmenetelmän kuvaus

Koska pelkästään musiikinopetuksen historiaan liittyvää, kaikki aikakaudet kattavaa kirjallisuutta ei ollut saatavilla, aloitin tutkimukseni lukemalla kasvatuksen- ja opetuksen yleiseen historiaan liittyviä kirjoja. Näistä kirjoista kokosin tutkimukseeni sekä kasvatuksen yleisiä päämääriä, että musiikinopetuksen tavoitteita ja keinoja. Päätin aloittaa tutkimukseni antiikin Kreikasta, sillä tiesin sen olevan kasvatuksen historiassa merkittävää aikaa ja uskoin antiikin ajan ideoiden vaikuttaneen pitkälle eteenpäin.

Lukemalla yleisiä historiaan liittyviä kirjoja ja käyttämällä hyväkseni uusia tiedonhankintamenetelmiä pääsin tutkimuksessani 1800-luvun loppuun. Koska 1900-luvun musiikinopetusta ei ollut paljoa tutkittu, päädyin tutkimaan laulunoppi-kirjoja. Näiden oppikirjojen aikansa laulunopetusta välillä tarkastikin kuvaavien esipuheiden ja oppikirjasisältöjen pohjalta selvitin Suomen musiikinopetuksen sisältöä ja keinoja 1900-luvulla. Tämän lisäksi tutkin lakikirjoja, josta selvisi musiikin tuntimäärät, jotka heijastelevat musiikin yleistä arvostusta muiden oppiaineiden joukossa eri vuosikymmeninä.

2. LAULUNOPETUKSEN HISTORIAA

Antiikin Kreikassa kasvatukseen kiinnitettiin suurta huomiota (Piha 1958, 9). Kasvatuksen päämäärinä pidettiin urhoollisuutta, kauneutta ja hyvyyttä (Grue-Sorensen 1961, 35). Fletcherin (1989) mukaan antiikin ajan opetus perustui oppilaan ja hänen opettajansa väliseen ihmissuhteeseen, jossa opettaja pyrki näyttämään esimerkkiä oppilaalleen ja jossa oppilas ei säästänyt itseään pyrkiessään noudattamaan opettajansa ohjeita (Fletcher 1989, 5).

Musiikin, jonka opetus oli jo tuolloin laissa säädetty, merkitys sekä kasvatuksessa että yhteiskuntaelämässä oli suuri. Ihmisten paneutumista musiikkiin todistaa mm. heidän kehittämänsä oppi eetoksesta, musiikin ja muiden taiteiden etiikasta, joka sisälsi näiden merkityksen sekä uskonnollisessa että yhteiskunnallisessa suhteessa. Sen mukaan musiikilla on korkea eettinen voima. Oikeita asioita painottamalla se vaikuttaa ihmiseen jalostavasti ja saa aikaan sekä itsehillintää että maltillisuutta, mikä on yksi kasvatuksen tavoitteista (Piha 1958, 9).

Nykyinen musiikkikasvatus johtaa osittain juurensa Antiikin Kreikkaan, tarkemmin Ateenan kulta-aikaan (n.490-322 eKr). Grue-Sorensen (1961) kirjoittaa, että Antiikin Kreikassa muusiseen kasvatukseen kuului sävelten ja rytmin lisäksi puhuttu sana, runous ja lausunta, historian ja tarujen tuntemus ja tanssi. Sekä yksinlaulua että yleisimmin harrastettua kuorolaulua säestettiin soittimilla. Poikien koulunkäynti alkoi 6-7 vuoden iässä. Yksityisissä, ns. musiikkikouluissa grammaatikko (usein muukalainen tai orja) opetti lapsia lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan. Kitharistin tehtäviin kuului soiton- ja laulunopetus. (Grue Sorensen 1961, 38-39, 49.)

Suurin osa kyseisen ajan musiikkikasvatuksesta perustuu vuosina 427-347 eKr eläneen *Platonin* dialogeihin. Niissä puhutaan "muusain taiteesta, muusisesta kasvatuksesta ja kasvatuksesta muusain taiteeseen". Platonin mukaan sanan, sävelmän ja rytmin välityksellä sekä niiden ohjatulla käytöllä opitaan tajuamaan hyveitä, kasvatuksen lopullista päämäärää. Platonin mielestä musiikinopiskelun, joka johtaa urheuteen ja malttiin tulisi olla kaiken kasvatuksen perustana (Platon 1977, 73, 104). Musiikin uusia virtauksia vastustavan Platonin vaatimukset muusisen kasvatuksen aloittamisesta mahdollisimman varhain ja yleisestä oppivelvollisuudesta sekä yläluokan naisten ja miesten tasavertaisesta musiikinopetuksesta ovat luoneet pohjaa musiikinopetuksen kehittymiseen nykyiselle tasolleen. (Linnankivi ym. 1981, 18-20; Grue-Sorensen 1961, 68-70.)

Antiikin aikana ihmisille opetettiin sekä laulua että soittoa. Soittaminen erosi nykypäivän musisoinnista siten, että oppilaat saivat käyttää vain tiettyjä soittimia, kuten lyuraa ja kitharaa, jotka olivat "apollonisen, järjestäytyneen ja ylevän musiikin soittimia" (Piha 1958, 10). Platonin (1977) kirjoitusten mukaan myös sävellajien käyttö opetuksessa oli rajoitettua. Opetuksessa saivat olla mukana vain sellaiset asteikot, joiden uskottiin kehittävän nuorissa arvostettua voimaa. Doorista asteikkoa pidettiin tuolloin hyvin positiivisesti ihmismieliin vaikuttavana ja näin ollen siis opetukseen kelpaavana asteikkona. (Platon 1977, 70.)

Aleksanteri Suuri (k. 323 eKr.) aloitti kauden, jota voidaan luonnehtia Kreikkalaisen kulttuurin laajentumisvaiheeksi. Tänä aikana kulttuuri laajeni sekä alueellisesti että henkisesti. Opiskelun alueella muodostui yleissivistykseen kuuluva aine-ryhmä, seitsemän vapaata taidetta. Tähän ryhmään kuuluivat kielioppi, retoriikka,

dialektiikka, aritmetiikka, geometria, tähtitiede ja musiikki. Ensimmäiset kolme muodostivat *triviumin* ja seuraavat neljä *quadriviumin* alaryhmän. (Grue-Sorensen 1961, 79.) Grue-Sorensen (1961) on sitä mieltä, että hellenistisellä ajalla muuttuivat eri tiedon alat ammattimaisemmiksi. Musiikin alalla ammattimuusikot ylsivät suoritukseen, joita ei yleisen kasvatuksen piirissä saavutettu. Tämä erikoistuminen johti lopulta sekä musiikin että voimistelun merkityksen vähenemiseen yleisenä kasvatukseen. (Grue-Sorensen 1961, 83.)

Rooman vallan ajan opetuksesta puhuttaessa ei voida unohtaa *Quintilianusta*, jonka tärkein opetusta uudistava keksintö oli ajatus oppilaiden oppimiskyvyn eroavaisuuksista ts. ”erilaiset luonteet vaativat erilaisia opetustapoja” (Linnankivi ym. 1981, 24). Tähän ajatukseen joutuvat nykypäivän opettajat tutustumaan jo koulutuksensa aikana.

2.1 Keskiajan laulunopetus

Antiikin ajan jäädessä historiaan alkoi kristillisen kirkon tukema kulttuuri saada jalansijaa ja antiikin perinnön vaaliminen jäi roomalaiskatolisen kirkon ja sen luostarilaitoksen tehtäväksi (Grue-Sorensen 1961, 116). Fletcherin (1989) mukaan keskiajan ihmiset eivät pyrkineet antiikin Kreikkalaisten tavoin havainnoimaan musiikkia, vaan teorisointia arvostavina heidän tavoitteensa oli selittää sitä tarkemmin. Musiikin asema oli hyvin merkittävä, mutta ritarikasvatusta lukuunottamatta pääosin vain teologiaan liittyneenä; musiikin tarkoitus oli ylistää Jumalaa. (Fletcher 1989, 14.)

2.1.1 Keskiajan koulu

Pihan (1958) mukaan keskiajan opetuksesta vastasivat pääasiassa kirkon tarkoin valvommat luostarikoulut. Keskiajan opetuksessa ei annettu sijaa oppilaan itsenäiselle ajattelulle, vaan opettaja välitti tietonsa totuutena oppilaille. Opetus oli autoritääristä pitäen sisällään muistiin painamista ja jäljittelyä.

Musiikin opetuksesta huolehti suurta arvostusta nauttiva musiikinopettaja tai rehtori. Vaikka opetuksen pääpaino oli kuulonvaraisesti opetetuissa, uskonnollisaiheisissa lauluissa, myös teoriaa opetettiin. Kirkon voimakas vaikutus keskiajalla näkyi mm. Rooman valtakunnan kouluissa, jotka keskittyivät valmistamaan ammattimuusikoita kirkon palvelukseen. Näissä *Schola Cantorum*issa opetettiin uskonnollisiin aiheisiin liittyvää suullista laulutraditiota, ajan hengen mukaisesti ulkoa. Keskiajalla käytetyn opetustavan vuoksi kävi välttämättömäksi luoda järjestys kiinteisiin, yleisimmin käytettyihin sävelmiin. Keskiajan ihmisten käytössä tiedetään olleen nykyisin kirkkosävellajeina tunnetut doorinen, fryyginen, lyydininen, miksolyydininen, jooninen ja aiolinen asteikko. Myös neumit ja kuoronjohtajien laulua ohjaavat käsimerkit kehittivät näihin aikoihin. (Piha 1958, 14-16.)

Keskiajan musiikinopetusta tutkittaessa ei sovi unohtaa Benediktiniläismunkki *Guido Arrezolaista* (k. n. 1050). Hänen nimeensä yhdistetään tärkeimmät musiikin opettamista edistäneet keksinnöt. Näitä olivat:

- nuottiviivaston kehittäminen, 4 kiinteää nuottiviivaa ilmaisemaan terssien etäisyyttä toisistaan
- solmisaatiotavujen ut, re, mi, fa, sol, la, käyttöön ottaminen helpottamaan eri säveltasojen muistamista laulettaessa notaation mukaisesti
- 'Guidon käsi'; koko- ja puolisävelaskelien paikat esitetään vasemman käden nivelten mukaisesti
- monokordin, yksikielisen soittimen käyttäminen sävelmien muistamisen tukena

-improvisoinnin ja säveltämisen opettaminen teoksessa *Micrologus*.
(Fischer 1954, 31-33; Linnankivi ym. 1981, 25.)

2.1.2 Keskiajan oppilaitokset Suomessa

Iisalo (1989) kirjoittaa, että keskiajalla Suomen kansan kasvatuksesta huolehtivat koti ja sen ympäristö kansanomaisine kulttuureineen sekä kirkko. Maassamme oli vähän kouluja ja nekin tähtäsivät lähinnä pappien valmistukseen - opillinen sivistys oli läheisessä yhteydessä kirkon toimintaan.

Keskiajan opinahjoja olivat lähinnä noviiseja varten olevat luostarikoulut, Viipurissa, Porvoossa ja Raumalla sijaitsevat kaupunkikoulut sekä tärkeimpänä kouluna Turun katedraalikoulu. Yliopistoja ei Suomessa keskiajalla ollut. Tästä johtuen suomalaisia korkeisiin virkoihin havittelevia opiskelijoita lähti opiskelemaan mm. Pariisiin, Leipzigin, Erfurtin, Rostockin ja Greifswaldin yliopistoihin. (Iisalo 1989, 11-15.)

2.1.3 Keskiajan laulunopetus Suomessa

Linnankivi (1981) toteaa, että varhaisemman keskiajan luostarikoulujen johtoaseman siirryttyä tuomiokirkkokouluille ja yliopistoille, oli Ruotsi-Suomessa kahdenlaisia kouluja. Sekä alemmissa 1 - 3- luokkaisissa että ylemmissä neljäloukkaisissa tuomiokirkkokouluissa harjoitettiin laulua jokaisella luokka-asteella. (Linnankivi ym. 1981, 75.)

Pajamo (1976) kuvaa laulunopetuksen asemaa suomalaisissa kouluissa keskeiseksi, kuuluihan se latinan rinnalla tärkeimpiin oppiaineisiin ja tästä johtuen sitä opetettiin päivittäin. Kirkon vaikutus näkyy mm. siinä, että Suomen koulut käsitettiin pappien valmistuslaitoksiksi ja näin ollen musiikkitunneilla perehdyttiin tuomiokirkon kanttorin johdolla virsilauluun ja liturgiaan. (Pajamo 1976, 14.) Brandell tuo esille, että musiikkitunteja ei järjestetty joka luokalle erikseen, vaan kaikki osallistuivat samoille tunneille. Korvakuuloon perustuvaa opetusta pyrittiin helpottamaan tekstin yläpuolelle merkittyillä viivoilla, hakasilla ja pisteillä. (Brandell 1931, 96.) Hanhon (1947) mukaan ulkoluku oli ainoa opetusmuoto, ja tästä johtuen oli koulujärjestyksen mukaan kertausta keskiviikkoisin ja lauantaisin. Tällöin käytiin läpi edellisenä päivänä luetut asiat. Jos oppilas ei jostain syystä oppinut opetettavaa asiaa, sai keskiajan opettaja käyttää ruumiillista kuritusta opetuksensa tehostamiseen. Kurituksen syinä pidettiin esim. laiskuutta, tottelemattomuutta ja väärin laulamista (Hanho 1947, 6, 16.) Pappien valmistamisen lisäksi musiikki merkitsi kouluille merkittävää tuonlähdettä, sillä myös Suomessa käytettiin teinejä kuoripoikina jumalanpalveluksissa (Pajamo 1976, 14).

2.2 Musiikin aseman muutokset renessanssin aikana

Fletcherin (1989) mukaan renessanssin ajan musiikki pohjautui osittain antiikin esikuviin. Tähän asti musiikki oli toiminut jumalanpalveluksissa Raamatun sanan välittäjänä. Nyt se otettiin takaisin osaksi sivistyneen ihmisen koulutusta. Renessanssi toi musiikkiin aivan uuden näkökannan. Ensi kertaa nousi esille kysymys,

voiko musiikki toimia myös tunteiden ilmaisukeinona, tunnetilojen välittäjänä? Tämä kysymys mullisti muusikoiden aseman täydellisesti. Enää heidän tehtävänsä eivät rajoittuneet matemaattisen symmetrian tavoitteluun, tasapainotteluun soitujen ja riitasoitujen maastossa. Nyt heille avautui uusi maailma heidän pyrkiessään kuvaamaan tunteita musiikillaan, musiikillinen astronomia korvattiin musiikin estetiikalla. (Fletcher 1989, 17-18.)

Tenkku (1981) kirjoittaa musiikin aseman yleisestä muuttumisesta. Musiikki taiteena alkoi renessanssin aikana kehittyä kirkon ulkopuolella ja näin ollen kaikki musiikki ei liittynyt koulutukseen. Soitinmusiikin merkitys alkoi kasvaa ja musiikkia alettiin säveltää myös tietyille instrumenteille ja instrumenttiryhdistelmille. Musiikin kehityttyä rikasrytmisemmäksi ja moniäänisemmäksi sen esittäminen vaati tarkempia visuaalisia symboleja. Tästä johtuen oli nuottikirjoitus lähes nykyisenlaista noin 1500-luvun puolivälissä. Tämän lisäksi nuottipainannon keksiminen helpotti musiikin levitystä ja näin ollen sen käyttäjäkunta laajeni. (Linnankivi ym. 1981, 29, 31)

2.3 Uskonpuhdistuksen ajan koulut Suomessa

Piha (1958) toteaa uskonpuhdistuksen pyrkineen voimakkaasti kasvattamaan ihmistä. Tässä työssä käytettiin hyväksi myös musiikkia. Laulu oli väline, jolla kansa liittyi yhteiseen rukoukseen. Tästä uskonnonläheisyydestään johtuen se oli latinan ja kristinopin rinnalla kolmas pääaine. Martin Lutherin musiikkifilosofian pohjana oli keskiaikainen näkemys, joka pohjautui antiikin eetosoppiin. Hän arvosti kirkon pyhän säveltaiteen lisäksi myös maallista musiikkia. Hänen mielestään musiikinopetuksen

säilyttäminen kouluissa on tärkeää ja nuorison tulisi jatkuvasti harjoitella sitä, koska se luo "oivallisia ja siivoja ihmisiä". (Piha 1958, 21.)

Myyryläinen (1998) toteaa, että uskonpuhdistuksen aikana koululaitostamme kehitettiin Philipp Melanktonin Saksassa järjestämän latinakoulun pohjalta. Koulumme olivat 3-4 luokkaisia triviaalikouluja, joiden pakollisiin oppiaineisiin kuuluivat latina, uskonto ja laulu. Varsinaisen koulujärjestyksen ulkopuolella toimi tuomio- eli katedraalikouluja (esimerkiksi Turun katedraalikoulu), porvariston perustamia lasku- eli kaupunkikouluja ja porvarillisten elinkeinojen harjoittajille suunnattuja pedagogiata eli alkeiskouluja. Tämän lisäksi opetusta sai vielä uskonpuhdistuksen aikana lakkautetuissa luostareissa. Vaikka Suomessa olikin jo erilaisia kouluja, koulun tärkein tehtävä oli edelleen pappien kasvatus. (Myyryläinen 1998.)

2.3.1 Uskonpuhdistuksen ajan musiikinopetus Suomessa

Linnankivi (1989) toteaa, että kirkon voimakas vaikutus näkyi Ruotsi-Suomen silloisessa koulujärjestyksessä, jonka mukaan teinien tuli laulaa ja lukea kirkossa. Tämä velvollisuus on vienyt oppilailta paljon aikaa, sillä he osallistuivat jumalanpalveluksen kirkkolaulun avustamiseen sunnuntaisin, juhlapäivien edellisinä päivinä ja perjantaisin. Aamuisin jumalanpalveluksia, joihin oppilaiden tuli osallistua, oli kaksi ja iltapäivällä yksi.

Musiikin asema muiden oppiaineiden joukossa oli tärkeä. Arkkipiispa *Laurentius Petrin* kirkkojärjestykseen pohjautuvassa, vuonna 1571 ilmestyneessä Ruotsi-Suomen ensimmäisessä koulujärjestyksessä mainitaan musiikki pakolliseksi

oppiaineeksi latinan ja uskonnon kanssa. Laulun harjoittamiseen käytettiin tuohon aikaan tunti päivässä. Uskonpuhdistuksen ajan ”koululauluista” mainittakoon aamuhartateen kuulunut sävelmä ”Veni, sancte, spiritus” ja päivät päättänyt ”Jesu nostra redemptio”.(Linnankivi ym. 1981, 75.)

Pajamo (1976) toteaa J. T. Hanhon päätelmien pohjalta, että kaikkien musiikkiin liittyvien harjoitusten ja oppituntien yhteenlaskettu viikkotuntimäärä kohosi loppujen lopuksi 13 tuntiin. Opetukseen kuului yksiaänisen ja moniaänisen kuorolaulun lisäksi musiikin teoriaa, kirkkosävellajeja, psalmikaavoja, solmisaatiota, koraalilaulua ja prima vista-harjoituksia. Musiikillisesti korkeatasoiset koululaiskuorot lauloivat aikansa tunnetuimpien säveltäjien teoksia.

1500-luvun koululaulut olivat pääosin samoja kuin keskiajalla. Ne olivat latinankielisiä ja niiden sanoissa kuvastui Neitsyt Marian palvonta. Vuonna 1582 ilmestyi merkittävä, useita satoja vuosia koulujen kantaohjelmistoon kuulunut laulukokoelma "*Piae Cantiones ecclesiasticae et scholasticae veterum Episcoporum*" (Vanhohojen piispojen hurskaita kirkko- ja koululauluja). (Pajamo 1976, 15, 17.) Tästä laulukokoelmasta Piha (1958) kirjoittaa, että se oli Jaakko Finnon toimittama ja suomalaisen opiskelijan Theodoricus Petri Ruthan vuonna 1582 Greifswaldissa painattama kirja. Piae Cantiones oli merkittävä siksi, että se muista tuon ajan kokoelmista poiketen sisältää kirkollisten laulujen lisäksi myös maallisia, kouluelämää ja maailman menon turhuutta kuvaavia lauluja. Kirjan ensimmäisessä painoksessa on 74 laulua, joiden sävellystyylillä palauttaa koululaulut aina 1200-luvulle asti. Suurin osa lauluista on yksiaänisiä, mutta kirja pitää sisällään myös 2-, 3-, ja 4-äänisiä lauluja.

1500-luvun loppupuolella tehtiin vielä kaksi nykypäivänkin musiikinopetusta edistänyttä keksintöä. Sveitsiläinen Clareanus otti nimittäin käyttöön duu-

ri- ja molliasteikon kirkkosävellajeihin kuuluvina, ja italialainen Zarlino selvitti duuri- ja mollisointujen vastakohtaisuuden. (Piha 1958, 22-26.)

2.4 Didactica magna

Puhuttaessa opetuksen historiasta ei voida olla mainitsematta 1600-luvulla vaikuttanutta tsekkiläistä Johan Amos Comeniusta (1592-1670). Hän esitti laajan kasvatustieteellisen järjestelmän "*Didactica magna*", joka käsittelee myös musiikkia. Luottaen lujasti kasvatuksen voimaan. Comenius piti musiikkia opetuksessa välttämättömänä. Lasten piti saada laulaa ja soittaa pienestä pitäen. Nuorten tulee harjoittaa musiikkia teoreettisesti (säveltämällä) ja käytännössä (laulamalla). Hän piti myös solmisaation käyttöä tarpeellisena. (Piha 1958, 26-27.) Useiden korjausvaiheiden jälkeen Opera Didactica Omnia teossarjan yhtenä osana vuonna 1657 julkaistu *Didactica magna* (suuri opetusoppi) saavutti suosionsa teoksena, joka puki systemaattiseen muotoon 1600-luvun jälkipuoliskon opetukselliset uudisajatukset, jotka tulivat 1700-luvulla yleisesti hyväksytyiksi (Iisalo 1989, 61).

2.4.1 Ruotsi-Suomen koulut 1600-luvulla

Suomen koulut olivat Myyryläisen (1998) mukaan 1600-luvulla yleensä huomattavasti huonommin varustettuja kuin emämaa Ruotsin. Vaikka koulujärjestyksessä määrättiin, että sekä lukioissa että triviaalikouluissa tuli olla yhtä monta luokkahuonetta kuin on luokkia,

oli kouluissa yleensä yksi ainoa koulusali. Tähän saliin oli oppilaat ahdettu niin, että lauta-aidat erottivat eri luokka-asteet. Joissakin kouluissa oli myös ”karsseri” eli pieni puulattiaton, ikkunaton koju, jossa ei ollut huonekaluja. Tällaista karsseria käytettiin ankarimpien rangaistusten täytäntöön panossa.

Jo 1600-luvun kouluissa painittiin saman ongelman kanssa kuin nykyisin; rahanpuute vaikeutti huomattavasti koulutyötä. Opettajien palkkaus oli heikko, eikä palkansaanti muutenkaan ollut aina varmaa. Tästä johtuen opettajat usein pyrkivätkin paremmin palkattuihin kirkkoherran virkoihin. Myös kouluissa näkyi rahanpuute. Luettelomaiset, vaikeatajuiset ja pääasiassa vieraskieliset oppikirjat olivat harvalukuisia ja koulukirjastotkin olivat vaatimattomia.

Suomen koululaitoksesta puhuttaessa ei sovi unohtaa vuotta 1640. Tuolloin perustettiin Turkuun Suomen ensimmäinen yliopisto. (Myyryläinen 1998.)

2.4.2 Musiikinopetus Suomessa

Suomessa laulun opetuksen asema oli 1600-luvulla vahva (ks. taulukko 1). Linnankivi (1981) toteaaakin, että sitä opetettiin jokaisella luokka-asteella tunti päivässä. Opetus koostui yhä edelleen uskonnollisesta musiikista, kuten hymneistä ja koraalilaulusta. Vuoden 1611 ja vuoden 1649 koulujärjestysten mukaan kaikilla luokilla opiskeltiin latinaa ja musiikkia. (Linnankivi ym. 1981, 76.)

Taulukko 1. Triviaalikoulun opetusaineiden viikottaiset tuntimäärät vuoden 1649 koulujärjestyksen mukaan (Iisalo 1989, 49).

OPETUSAINNE	OPPITUNTEJA VIIKOSSA				
	1. LK	2. LK	3. LK	4. LK	YHTEENSÄ
Uskonto ja kreikka	13	10	10	10	43
Latina	20	23	23	20	86
Logiikka ja retoriikka	-	-	-	3	3
Laulu	6	6	6	6	24
Kirjoitusharjoitus	5	5	5	5	20
Yhteensä	44	44	44	44	176

Pihan (1958) mukaan vasta vuonna 1693 ilmestyi ensimmäinen musiikinopetusta karvas opetusohjelma, jonka mukaan lukioissa ei tarvitse opettaa musiikkia. Käytännössä laulua ei lukion aineista kuitenkaan poistettu, olihan se jo vuosisatoja ollut arvostettu, opetusohjelmiin vakituisesti kuuluva aine. Yliopistojen opetusohjelmaan musiikki kuului edelleen. (Piha 1958, 31.)

Soitinmusiikin saapumisesta kouluihin Pajamo (1976) toteaa, että musiikkielämän kehitys koulun ulkopuolella, musiikin harrastaminen enimmäkseen ajanvietteenä sekä ammattimuusikoiden määrän nopea kasvu johtivat maallisen soitinmusiikin, pääasiassa puhallinmusiikin leviämiseen kouluihin. Johtuen tuolloin vallalla olleesta yleisestä pyrkimyksestä vapautua kirkon vaikutuspiiristä maallinen musiikki saavuttikin suuren suosion. (Pajamo 1976, 21.)

2.5 Valistuksen aika

Tultaessa 1700-luvulle ihmiset alkoivat vapautua ennakkoluuloista. Tiedon merkitys ja hyödyn tavoittelu olivat ajan "iskulauseita". Euroopassa vaikutti valistusfilosofi ja kirjailija Jean Jacques Rousseau (1712-1778), joka arvosti musiikin osuutta kasvatuksessa. Hänen mielestään oppilaiden tulisi ymmärtää musiikkia "syvemmin". Tähän tavoitteeseen he pääsisivät säveltämällä itse lauluja. (Suuri musiikkitietosanakirja s. v. musiikkikasvatus.) Rousseau käsittelee musiikinopetusta esimerkiksi teoksessaan *Emile*, jonka viidennessä kirjassa *Sophie* hän kirjoittaa tyttöjen kasvatuksesta. Rousseau mukaan samalla kun tyttöä kasvatetaan perheenäidin tehtäviin, tulee hänelle opettaa myös laulua, tanssia ja soittoa. (Rousseau, 1905, 778.) Piha (1958) tuo esille myös Rousseau'n aikalaisen Johann Bernhard Basedow'n (1723-1790), joka perusti vuonna 1774 Filantropinum- nimisen laitoksen. Näissä laitoksissa toteutettiin pääosin Rousseau'n useita koulunkäyntiin liittyviä parannusehdotuksia. 19 vuotta toiminnassa olleet laitokset jättivät lyhyestä historiastaan huolimatta jalanjälkensä musiikinopetuksen historiaan. Ne toivat kouluun kansanlaulut. Tälle uudistukselle oli jo olemassa sosiaalinen tilaus, sillä ihmiset kaipasivat uutta lauluaineistoa kirkollisen laulun tilalle. (Piha 1958, 34.)

Myös Ruotsi-Suomessa kasvatuksen merkitys korostui tänä aikana Piha (1958) mukaan suuresti ja tästä johtuen musiikkikasvatukseenkin kiinnitettiin paljon huomiota. Samalla kun musiikkia pidettiin yleisesti hyödyllisenä, ajateltiin sen myös olevan hienostopiirien seurusteluun olennaisesti kuuluva ajanviete. 1700-luvulla harrastajamuusikoiden määrä lisääntyi, laulu- ja soitinseuroja sekä konsertti-

instituutioita (esim. Aurora-seura) perustettiin. Valistuksen aikana heräsi kiinnostus myös kansanopetusta kohtaan. Vähitellen erilaisia kouluja alkoi syntyä. Näiden koulujen opetusohjelmat vaihtelivat suuresti. Esimerkiksi ns. pitäjänkouluissa opetuksen painopiste oli kristinopissa, tavaamaan opettelussa ja lukemisessa. Näiden aineiden lisäksi esiintyy niiden opetusohjelmissa musiikin opetusta virsilaulun muodossa lähes aina. (Piha 1985, 35-36.) Kaupungeissa oli Myyryläisen (1998) mukaan porvareiden lapsia varten perustettu pedagogioita, jotka olivat kansa- ja oppikoulujen sekamuotoja. Osaan näistä kouluista otettiin myös tyttöoppilaita, joita varten oli myös perustettu ns. mamsellinkouluja. Mamsellinkouluissa työillä oli mahdollista saada opetusta myös pianonsoitossa. (Myyryläinen 1998.)

2.5.1 1700-luvun musiikinopetus Suomessa

Pajamon (1976) mukaan koululaulun asema heikkeni 1700-luvulla. Maallisen musiikin vallatessa alaa ja urkujen ilmestyessä kirkkoihin koulukuoroille jäi vähemmän tehtäviä eikä teinien laulua enää tarvittu. Vuoden 1724 koulujärjestyksessä laulu ei enää kuulunutkaan lukion opetusohjelmaan. Tästä huolimatta sitä kuitenkin harjoitettiin ainakin suurimmissa lukioissa. Triviaalikoulussa laulua oli kuitenkin pakollisena aineena yksi tunti päivässä ”sopivimman kollegan” johdolla.

1700-luvun laulun oppitunnit pitivät sisällään virsiä, latinankielisiä lauluja, käytännöllisiä lauluharjoituksia ja musiikin teorian alkeita. Oppikirjana käytettiin mm. L. Laurinuksen kirjaa ”*Musica Rudimenta pro incipientibus necessaria*”, joka oli ensimmäinen Ruotsi-Suomessa painettu musiikinteorian oppikirja. Tässä oppikirjassa

musiikin pääkäsitteet esitettiin kysymys - vastaus- muodossa. Oppikirjan lisäksi opettajalla oli apuvälineenä nuottitaulu. Oppitunnit pidettiin erillisessä laulukammarissa, jotka yleensä olivat kylmiä johtuen uunin ja jopa välikaton puutteesta. (Pajamo 1976, 22-24.)

Valistuksen aikana tapahtunut kansanopetuksen nousu vaikutti myös Suomen laulunopetukseen positiivisesti, saihan laulunopetuksesta nauttia suurempi osa kansalaisista. Koulumuotojen muutos oli seuraavanlainen:

”Lukkarinkouluista siirryttiin vähitellen pitäjänkouluihin, joista ensimmäinen perustettiin Rantasalmelle 1728. Pitäjänkoulun opetusohjelmassa pyrittiin antamaan jokaiselle suomalaiselle alkeet, jotka hän tarvitsi päästäkseen rippikouluun ja tätä tietä seurakunnan täysivaltaiseksi jäseneksi.” (Linnankivi ym. 1981, 76).

2.6 Johann Heinrich Pestalozzi musiikinopetuksen uudistajana

Mm. Bantock (1984) ja Iisalo (1989) kuvaavat varsinaisesti Suomen musiikinopetukseen vasta 1900-luvulla vaikuttaneen Johann Heinrich Pestalozzin (1746-1827) vaihe-rikasta elämää. Musiikkia Pestalozzi arvosti suuresti. Hänen mielestään se "lahjoittaa iloa ja sopusointua, luo järjestystä ja tosi sivistystä". Pestalozzi piti musiikkia myös jokaisen lapsen opetukseen olennaisesti kuuluvana osana siitäkin huolimatta, että hänet oli aikoinaan erotettu laulunopetuksesta. Opetuksessa tulisi hänen mielestään kiinnittää huomiota lapsen luoviin kykyihin ja annettava hänen keksiä omia pikku melodioita sekä laulellen että erilaisilla soittimilla. Myös tuntemiaan lauluja lapset voivat tapailta soittimillaan. Nuottien käyttö tulee vasta myöhemmin. Hänen vuonna 1801 julkaistu, opetukselliset mietteet sisällä pitävä teoksensa *Wie Gertrud ihre Kinder*

lehrt (kuinka Gertrud opettaa lapsiaan) hän antaa ohjeita myös lapsen varhaiskasvatukseen. Hän kehoittaa lasten äitejä laulamaan lapsille paljon. Myös erilaisten pienten soittimien hankinta leikkikaluiksi tutustuttaa lapsen musiikin maailmaan ja kehittää ohessa lapsen sävelkorvaa.

Pestalozzin ideat vaikuttivat useisiin kasvatusta pohtineisiin henkilöihin. Hans Nägeli (1773-1836), julkaisi vuonna 1809 Pestalozzin pyynnöstä teoksen ”*Gesangbildungslehre kunstwissenschaftlich dargestellt*”, jossa hän muokkasi tämän periaatteita metodisesti järjestelmälliseen muotoon. Samalla hän kehitti musiikinopetuksen menetelmiä ottamalla opetuksen avuksi rytmisen liikunnan. Laajemman teoksensa ”*Gesangbildungslehre nach Pestalozzischen Grundsätzen*” hän julkaisi yhdessä Michael Pfeifferin (1771-1849) kanssa. Tässä teoksessa suositellaan iloa koulun musiikkitunneille. Myös hengitykseen, äänenmuodostukseen ja ääntämiseen kiinnitetään huomiota. Vaikka kirja onkin pitkälti teoriaan pohjautuva, sen pääajatus on musiikkikasvatuksen edistämiseksi edullinen. Kirjan mukaan musiikkikasvatuksella on suuri merkitys yleiselle kulttuurielämälle.

Lapsuusikä ymmärtävänä pedagogina tunnettu Friedrich Fröbel (1782-1852), lastentarhojen luoja, toimi Pestalozzin innoittamana. Teoksessaan ”*Menschenziehung*” (1826) hän toteaa leikin kuuluvan olennaisesti lapsen elämään ja laulun taas olevan olennainen osa lapsen elämää. Hän suosittelee lapsille sävelharjoituksia ja omien melodioiden keksimistä, alkeellista improvisointia. Tämän improvisaation tulisi Fröbelin mielestä muodostaa lapsen musiikinopetuksessa olennaisimman osan, sillä näin lapsi oppii parhaiten ymmärtämään musiikkia. Fröbel julkaisi myös lastenlaulu- ja leikkilaulukokoelman, joka piti sisällään opetusta lapsille sopivassa muodossa.

3. AUTONOMIAN AJAN LAULUNOPETUS

1800-luku muodostui aikaisempien vuosisatoihin verrattuna rauhalliseksi kehitysvaiheeksi, jolloin pedagoginen kiinnostus suuntautui pääasiassa menetelmien ja opetussuunnitelmien parannuksiin. Vaikka tällä vuosisadalla tapahtui kasvatuksen alueella paljon, voidaan uudistuksien ajatella olevan edellisten aikakausien "sadon korjuuta" (Grue-Sorensen 1961 osa 2, 52). Pihan (1958) mukaan musiikin opetus jatkoi 1800-luvulla irtautumistaan kirkosta. Ihmiset harrastivat musiikkia yhä enenevässä määrin. Näihin aikoihin myös piano saavutti asemansa porvariskotien yleissoittimena. Kouluissa musiikin merkitys oli vähenemässä, johtuen osaksi kirkon vaikutuksen vähenemisestä. Kuitenkin musiikinopetusta pohdittiin jatkuvasti. (Piha 1958, 37)

3.1 Oppikoulu 1800-luvulla

Myyryläinen (1998) toteaa, että 1800-luvun alussa Suomen koululaitos voitiin jakaa kahteen osaan. Vanhoillisemman puolen muodostivat ”emä-Suomen” koulut ja edistyksellisemmän puolen muodosti autonomiseen Suomeen liitetyn ns. Vanhan Suomen (Viipurin läänin) saksaa opetuskielenä käyttävä koululaitos, jota ei muokattu ennen 1840-lukua ja joka toimi esimerkkinä Suomen kouluille. Suomeen tuli vuonna 1812 Viipurin läänin mukana myös aivan uusi koulumuoto, tyttökoulut. Näistä merkittävin oli Viipurin ylempi tyttökoulu. Vanhan Suomen koululaitos poikkesi myös siinä, ettei se ollut kirkon alainen vaan kuului yliopiston valvontaan.

Suomen oppikoululla oli monenlaisia vaikeuksia 1800-luvun alussa. Opettajainvalmistuksen puutteellisuus, opettajien keho palkkaus, ruotsi opetuskielenä, koulujen etelään painottuneisuus ja pappisvalmistukseen pyrkiminen sekä koulujen tilanpuute sekä ”simputus” aiheuttivat hankaluuksia oppikoululle. Opetus oli edelleen ulkoaopettelu ja kuulustelu vuorottelua ja poissaolot olivat yleisiä. Tilanne näytti vaikealta ja uudistukset olivat välttämättömiä. Kuten usein koulutuksen uudistamisesta keskustellessa esiin nousee useita erilaisia mielipiteitä. Loppujen lopuksi tilanne ajautui siihen, että Suomessa oli kaksi kilpailevaa suuntausta: ”turkulainen” tuomio- kapitulijohdoinen koulupolitiikka ja Vanhan Suomen koulupolitiikkaa mukaileva suuntaus, jossa kirkko ja koulu oli erotettu toisistaan. (Myyryläinen 1998.)

3.2 1800-luvun alkupuolen koulujärjestykset

Tultaessa 1800-luvulle Suomessa oli Pajamon (1976) mukaan voimassa vuoden 1724 koulujärjestys, jonka mukaan laulua (virsilaulua) tuli olla kaksi tuntia viikossa. Nämä tunnit olivat lukujärjestyksessä yleensä nimellä kirkkolaulu. Opetuksesta huolehti erityinen laulunopettaja, *director cantus*.

Helsingin koulukomissio ehdotti vuonna 1826 valmistuneessa mietinnössään laulua pakolliseksi oppiaineeksi lukioihin, tyttökouluihin ja suurempiin kaupunkikouluihin. Laulutuntien määrästä syntyi kuitenkin kiistaa. Professori E. G. Melartin olisi halunnut laulua opetettavan yhden tunnin päivittäin kun taas tuomiorovasti Alopeuksen mielestä kaksi tuntia viikossa riittäisi. Senaatti teki kuitenkin omat päätöksensä, joiden mukaan laulun tuli olla virkistysaine, jota opetetaan kaksi tuntia viikossa.

Samalla senaatti määräsi lukioiden ja triviaalikoulujen laulunopettajien virat lakkauttavaksi. (Pajamo 1976, 26-28.)

Myyryläinen (1998) käsittelee kirjoituksissaan suomalaiselle koululle tärkeää kehitysvuotta 1843 koulun yleisen kehityksen näkökulmasta. Tuolloin annettiin Suomen ensimmäinen autonomian ajan lukio- ja koulujärjestys. Vanha latinakoulu hajosi ja opetusohjelmaan tuli uusia oppiaineita. Reaaliaineiden ja uusien kielten asema vahvistui.

Myyryläinen (1998) jatkaa, että tämän koulujärjestyksen myötä Suomi astui tasa-arvon edelläkävijämaiden joukkoon, sillä Suomi sai pohjoismaiden ensimmäiset tyttökoulut (viisi koulua, joista kolme Viipurin läänissä). 1800-luvun alkupuolella Suomessa oli tytöille erillisiä, oppimäärältään suppeita yksityiskouluja (esimerkiksi Sara Wacklinin tyttökoulut), joita useimmiten kävivät säätyläisten lapset. Näissä kouluissa opetettiin pääasiassa uusia kieliä. Vuoden 1843 myötä Suomeen tuli 2-vuotisia naisväen kouluja, joiden tavoitteena oli ”naiskasvatukseen kuuluvien tietojen ja käsityön taitojen antaminen”. Käsityön lisäksi tärkeinä aineina pidettiin myös musiikkia. (Myyryläinen 1998.)

Pajamo (1976) kirjoittaa, että vuonna 1843 julkaistun koulujärjestyksen mukaan lukuaineiden määrä kasvoi ja laulu oli pakollinen oppiaine vain lukioissa ja yläalkeiskouluissa. Yläalkeiskouluissa, joista oli mahdollista jatkaa lukioihin, opetettiin laulua kaksi tuntia viikossa kaikille oppilaille samanaikaisesti. Myös lukioissa laulua opetettiin kaksi tuntia viikossa. Nämä tunnit pitivät sisällään virsilaulua, moniäänistä laulua ja sekä kuorolaulua että soitantoharjoituksia. Ala-alkeiskoulujen opetusohjelmaan laulu ei kuulunut, mutta esim. Ahvenanmaan ja Porin kouluissa sitä opetettiin edelleen. Tyttökouluissakaan laulu ei kuulunut opettaviin aineisiin. Käsitöille vara-

tuista tunteista voitiin kuitenkin käyttää kaksi tuntia lauluharjoituksiin ja kuusi tuntia soitantoharjoituksiin. (Pajamo 1976, 29-30.)

3.2.1 Vuoden 1856 koulujärjestys

Koska senaatin taholta pidettiin tärkeänä oppikoulun tehostamista, ts. selkeämmän linjajaon luomista niin, että oppikoulu ottaisi huomioon virkamies- ja ammattikoulutuksen tarpeita, annettiin Suomessa uusi koulujärjestys vuonna 1856. Tämä koulujärjestys ei Myyryläisen (1998) mukaan aiheuttanut mitään suuria muutoksia Suomen kouluelämässä. Ainut suuri edistysaskel otettiin didaktisella puolella, sillä koulujärjestys pyrkii irti ulkolukupainotteisesta opetuksesta.

Pajamo (1976) huomauttaa, että koululaulun alamäki pysähtyi tässä vuoden 1856 koulujärjestyksessä, joka määräsi laulun pakolliseksi myös ala-
alkeiskouluihin ja tyttökouluihin. Laulua opetettiin edelleen kaksi tuntia viikossa. Poikkeuksen tästä teki lukion ylin luokka, jossa laulua oli vain yksi tunti viikossa. (ks. taulukko 2.) Laulukurssien sisällöistä koulujärjestys mainitsi ainoastaan, että ala-
alkeiskoulussa tuli olla virsilaulua, yläalkeiskoulussa tuli oppilaita harjoittaa veisanton, lukioissa tuli olla laulua ja tyttökouluissa sekä veisantoa että nuottien tunte-
musta. (Pajamo 1976, 32-33, 220.)

Taulukko 2. Laulutuntien osuus viikkotuntimäärästä vuoden 1856 koulujärjestyksen mukaan. (Pajamo 1976, 32.)

KOULUMUOTO	LUOKALLA TUNTEJA	LAULUTUNTIEN OSUUS
Ala-alkeiskoulu	28 vkt	7,1 %
Yläalkeiskoulu	36 vkt	5,6 %
Lukio	36 vkt	5,6 %
Tyttökoulu	36 vkt	5,6 %

3.2.2 Vuoden 1872 koulujärjestys ja sen vaikutukset Suomen koulujärjestelmään

Vuoden 1872 koulujärjestyksessä määrättiin Myyryläisen (1998) mukaan opetettavat aineet, mutta ei tuntimääriä. Ensimmäisen kenraalikuvernöörin vahvistaman tuntijaon mukaan yli puolet lyseoiden tunneista käytettiin kielten (äidinkieli, toinen kotimainen kieli, latina- jota opetettiin eniten, venäjä ja saksa) opiskeluun. Muita opetettavia aineita olivat uskonto, maantieto ja historia, matematiikka ja fysiikka, geometria, luonnonhistoria, logiikka sekä kaunokirjoitus. Jokaisen luokan viikkotuntimääräksi määrättiin 28. Tässä koulujärjestelmässä tapahtui myös pedagogisia uudistuksia, sillä pelkoon perustuva kurinpito hylättiin ja ruumiilliset rangaistukset hylättiin. Opetuksessa alettiin myös huomioida uushumanistista älyllistä kasvatusta. (Myyryläinen 1998.)

Vuonna 1872 annettu koulujärjestys käsitteli myös musiikinopetusta. Pajamo (1976) mainitsee, että lyseoissa, jotka olivat neljä - seitsemän luokkaisia, laulu oli vapaaehtoinen aine. Reaalikouluissa, jotka tulivat ala- ja yläalkeiskoulujen tilalle, laulu oli pakollinen virkistysaine ja sitä opetettiin yksi tunti viikossa. Tyttökouluissa laulu oli myös pakollinen aine ja laulun oppikurssi muodostui yksi- ja moniäänisestä laulusta ja nuotien tuntemuksesta. (Pajamo 1976, 34-35.)

Tässä samaisessa koulujärjestyksessä Venäjän Keisari Aleksanteri Toinen antoi oikeuden kaikille opettajille ongelmien ilmaannuttua käyttää seuraavanlaisia rangaistuksia:

39 §.

Lyseumissa ja reaalikouluissa olkoot seuraavat rangaistukset luvalliset:

- 1) varoitus ja nuhtelu luokkatovereiden edessä;
- 2) erottaminen tovereista
- 3) muutto alimmaiseksi luokassa;
- 4) jälkeempito koulussa viikon lopulla;
- 5) nuhtelu ja moite koulun kokoontuneiden opettajain ja nuorison läsnä ollessa;
- 6) aresti eri huoneessa eli karcerissa;
- 7) kehoitus koulusta lähtemään;
- 8) karkoitus oppilaitoksesta vissiksi eli lyhyemmäksi tahi pitemmäksi ajaksi;
- 9) karkoitus ikuisiksi ajaksi.

(Vuoden 1872 koulujärjestys.)

3.3 1800-luvun loppupuolen ongelmat ja edistysaskeleet koulumaailmassa

Oppikoulujen tärkeimmäksi keskustelunaiheeksi nousi Myyryläisen (1998) mukaan kysymys opetuskielestä. Ensimmäinen suomenkielinen oppikoulu oli perustettu Jyväskylään vuonna 1858. 1870-luvun puolivälissä suomenkielisiä yliopistoon johtavia oppikouluja oli kolme. Nämä koulut sijaitsivat Jyväskylässä, Hämeenlinnassa ja Kuopiossa.

Oppikoulujen tason nousuun vaikutti 1850-luvulla opettajien koulutuksen aloittaminen. Opettajainvalmistuksen pääperiaatteet kiteytettiin mukaan vuonna 1873, jolloin annettiin normaalilyseota koskeva lopullinen asetus.

Myös koulumuodot kehittyivät 1800-luvun loppupuoliskolla. Oppilaspulan kanssa painineet reaalikoulut lakkautettiin tai muutettiin 2- tai 4-luokkaisiksi, tieteellisiin opintoihin, ammattikouluihin tai työelämään tähtääviksi alkeiskouluiksi vuonna 1883. Hyvin merkittävänä rakenteellisena kehityksenä voidaan myös pitää keskikoulun perustamista. Vuodesta 1891 alkaen reaalilyseoiden viisi alinta luokkaa käsitti muiden pohjoismaiden tapaan keskikoulun. Tällaisia kouluja perustettiin yhteiskoulumuotoisena useille paikkakunnille; oppikoulu levisi maaseudulle juuri tässä muodossa.

Merkittävä kehitysaskel 1800-luvulla oli tyttökoulujen (aluksi ruotsinkielisten) perustaminen. Suomenkielisiä tyttökouluja alettiin perustaa 1860-luvulla. Tyttöjen koulunkäyntiä helpotti suuresti 1880-luvulla alkanut runsas yhteiskoulujen perustaminen. Tässäkin ruotsinkieliset olivat etuoikeutetussa asemassa. Ruotsinkielisiä yhteiskouluja perustettiin vuodesta 1883 kun taas ensimmäinen suomenkielinen yhteiskoulu perustettiin 1886. Yhteiskoulujen perustaminen helpotti myös naisten pääsyä ylioppilaaksi, vaikka vuoteen 1901 siihen tarvittiinkin erikoislupa. Ensimmäinen Pohjoismainen naisylioppilas Maria Tscetschulin suoritti ylioppilastutkintonsa Helsingissä vuonna 1870.

Oppikoulun oppilasmateriaali pysyi samanlaisena 1900-luvun vaihteen asti. Virkamieskotien pojista lähes kaikki kävivät oppikoulun kun taas talonpoikien pojista vain joka sadas pääsi nauttimaan oppikoulun opetuksesta. (Myyryläinen 1998.)

3.4 Kansanopetuksen kehitys 1800-luvun alkupuolella

Suomen kansanopetus jatkoi 1800-luvun alkupuoliskon 1700-lukua mukaillen. 1800-luvun alkupuolella asetettiin komiteoita, joiden tehtävänä oli miettiä kansakoulun kehittämissuunnitelmia. Myyryläisen (1998) mukaan näiden komiteoiden merkitys jäi kuitenkin vähäiseksi. Yleiseen mielipiteeseen vaikuttivat enemmän sanomalehdet. Yksi huomattavimmista kouluoloihin huomiota kiinnittäneistä sanomalehdistä oli J. V. Snellmanin toimittama *Saima*. Tässä lehdessä Snellman kritisoi mm. ruotsin käyttämistä opetuskielenä ja koulun kirkon valvonnassa oloa. Hänen mielestään koululaitoksen yhteiskunnallinen päätehtävä oli kuroa umpeen ruotsinkielisen sivistyneistön ja rahvaitten välistä kuilua. Suomalaiset olisi Snellmanin mielestä totutettava kehittämään itseään.

Keisari Aleksanteri II antoi vuonna 1858 ”armollisen julistuksen perustuksista kansanopetuksen järjestämistä varten Suomen suurruhtinaskunnassa”. Alkuopetus jäi tämän asetuksen mukaan kotien ja pyhä/ kyläkoulujen vastuulle. Keisari kannatti kansanopetuksen kehittämistä luvaten uudenaikaisille kansakouluille valtionavun ja perustamalla opettajanvalmistusta varten seminaarin. Hän myös määräsi julistuksessaan jonkun asioihin perehtyneen tutkimaan kansanopetusta Suomessa ja ulkomailla ja laatimaan matkoistaan kertomus, jonka pohjalta senaatti voisi tehdä ehdotuksen kansakoulun parantamisesta. Täksi mieheksi valittiin *Uno Cygnaeus* (1810-1888). (Myyryläinen 1998.)

3.4.1 Uno Cygnaeus, kansakoulun kehittäjä

Uno Cygnaeus vaikutti ratkaisevasti paitsi kansakoulun ja siihen liittyvän opettajan-
koulutuksen muotoutumiseen myös laulun opetuksen asemaan. Cygnaeuksen ehdo-
tusten pohjalta ensimmäisenä perustettiin seminaari Jyväskylään vuonna 1863. Samana
vuonna annettiin maaseutua koskeva kansakouluasetus ja poistettiin määräys opettaa
tyttöjä ja poikia erikseen.

Myyryläinen (1998) kirjoittaa, että Cygnaeuksen neliluokkainen ”ylhäi-
sempi kansakoulu” oli kunnallinen ja tarkoitettu kaupungissa asuville 8-14-vuotiaille,
Jyväskylän seminaarin mallikoulu 6-10 vuotiaille oppilaille. Alkeiden opetusta varten
oli oppilaille järjestetty kaksiluokkainen alempi kansakoulu, jossa opetettiin uskontoa,
äidinkieltä, laskentaa ja mittausoppia, kuvaamataitoa ja voimistelua. Ylemmässä kan-
sakoulussa opetettiin edellä mainittujen aineiden lisäksi maantietoa ja historiaa, luon-
nontietoa, käsitöitä, joissakin tapauksissa vierasta kieltä ja lastenhoitoa, puutarhan-
hoitoa, maanviljelystä sekä muita käytännöntaitoja. Molemmissa oppilaitoksissa pai-
notettiin havainto-opetuksen merkitystä.

Kansakoulujen määrä lisääntyi huomattavasti 1800-luvun loppupuolella.
Oppilaiden helpottamiseksi annettiin vuonna 1898 piirijakoasetus, joka jakoi kunnat
piireihin ja velvoitti kuntia järjestämään jokaiseen piiriin kansakoulun jos vain ilmoit-
tautuneita oppilaita oli vähintään 30. Koulupiirit oli vielä jaettava niin, ettei yhdenkään
oppilaan koulumatka ylittäisi viittä kilometriä. Tämä piirijakoasetus toi Suomeen
kouluvelvollisuuden ja oli tärkeä askel kohti yleistä oppivelvollisuutta. (Myyryläinen
1998.)

Uno Cygnaeusta ei sovi sivuuttaa puhuttaessa 1800-luvun musiikinopetuksesta. "Kansakoulumme isällä" oli vankat käsityksensä musiikin tarpeellisuudesta lapsen mielen virkistäjänä ja jalostajana ja hänen mielipiteidensä takia musiikki vahvistettiin vuonna 1866 annetussa kansakouluasetuksessa kansakoulun pakolliseksi oppiaineeksi (Linnankivi 1981, 77; Pajamo 1976, 221). Kansakoululaitoksen ensimmäisinä vuosikymmeninä Suomessa oli koulun olosuhteista ja opettajista johtuen paljon erilaisia, omaleimaisia kansakouluja. Tämän vuoksi kansakoulujen opetusta pyrittiin yhtenäistämään komiteamietintöjen, oppikirjojen ja Kouluhallituksen ohjeilla. (Itsenäinen suomalainen koulu 1997, 24-25.)

3.5 Laulunopetuksen kehittyminen 1800-luvun loppupuolella

Vuonna 1866 annettiin ”Keisarillisen majesteetin armollinen asetus kansakoulutoimen järjestämisestä Suomen Suurruhtinaskunnassa”. Tämän asetuksen kuudennen pykälän mukaan alhaisemman kansakoulun alustavalla luokalla opetettiin yksinkertaisia ja lapsuuden iälle sopivia lauluja, joita harjoitettiin korvakuulon mukaan. Alhaisemman kansakoulun toisella luokalla lauluharjoitusten tuli 14. pykälän mukaan jatkua osaksi niin kuin alustavallakin luokalla, mutta laulun ohessa lasten tuli oppia myös sävelikkö ja nuottimerkkien tunteminen. Oppilaiden tuli toisen luokan jälkeen kyetä ylöskirjoittamaan helpoimmat laulunotit. Ylhäisemmässä kansakoulussa ensimmäisellä luokalla oli yksiäänistä laulua, erilaisia sävellajeja ja nuottimerkintää (22 §). Toisen luokan ohjelmistossa oli erilaiset ääniluokat ja harjoituksia kaksiaäänisessä laulussa (31 §). Kolmannella luokalla jatkettiin moniäänisen laulun opettelua (40 §). (Pajamo 1976, 61.)

Taulukko 3. Laulun viikkotuntimäärät kansakoulussa vuonna 1862 (Pajamo 1976, 60.)

KOULUMUOTO	TARKASTUSKOMITEA 1862	
ALA-KANSAKOULU	Tytöt	Pojat
Valmistava luokka	3 vkt	3 vkt
Toinen luokka	3 vkt	4 vkt
YLÄKANSAKOULU	Tytöt	Pojat
1. luokka	3 vkt	4 vkt
2. luokka	2 vkt	3 vkt
3. luokka	2 vkt	3 vkt

Laulunopetuksen arvostus näkyi myös Jyväskylän seminaarin tuntijaossa lukuvuodelta 1866-1867. Sekä mies- että naisosastolla laulua opetettiin yhtä paljon kuin äidinkieltä. Ensimmäisellä ja toisella vuosikurssilla laulua ja soittoa opetettiin kuusi tuntia viikossa, kolmannella viisi ja neljännellä vuosikurssilla kaksi tuntia. Vertaamalla uskonnon opetukseen vastaavat luvut olivat neljä, neljä, kolme, kaksi. (Suomen kansakoulu 1866 - 1916, 186.)

Yksi merkittävä maamme kansakoulujen yhtenäistämiseksi oli koulutoimen ylläpidon vuoksi vuonna 1881 julkaisemat ns. mallikurssit, joissa määriteltiin eri aineiden tavoitteet ja oppimäärät. Laulunopetuksesta, jota opetettiin tuolloin kaksi tuntia viikossa mainittiin seuraavanlaisesti:

” Laulunopetuksen pääasiallisena tarkoituksena on puhdas ja tunnokas yksiääninen laulu. Suurinta huomiota pantakoon laulun sanoihin, ja valittakoon ainoastaan sellaisia lauluja, jotka uskonnollisen, isänmaallisen ja runollisen sekä lapsille helposti käsitettävän ja miellyttävän sisällön ja vastaavan muodon kautta todellakin soveltuvat tähän. Sanat ovat aina ennen säveleen harjoittamista huolellisesti ja täydellisesti läpikäytävät ja

saatettavat lasten käsitykseen. Toisia virrenvärssyjä ja lauluja harjoitettakoon poikkeustapauksissa myös kaksi- tai kolmiäänisesti, missä soinnun aisti on enimmin kehittynyt ja äänivarat sen myöntävät.”(Pajamo 1976, 199.)

Musiikin asema muiden oppiaineiden joukossa oli Pajamon (1976) mukaan vahva. Se oli itsenäinen oppiaine, jonka tavoitteet määriteltiin koulun (ja valtion) yleisten tavoitteiden pohjalta. Musiikkituntien tehtävänä pidettiin oppilaan esteettisen, isänmaallisen ja uskonnollisen tunteen kehittämistä. Tunnit koostuivat virsistä, maallisista lauluista ja musiikin teoriasta. Ongelmia musiikinopetuksessa aiheutti laulunopettajaseminaarien puuttuminen. Tämä puute aiheutti suurta epäyhtenäisyyttä oppikoulujen musiikinopetuksessa, joka näkyi sekä opetuksen sisällöllisessä puolella että tasossa. (Pajamo 1976, 222.)

3.6 Laulutunnin rakenne

Pajamo (1976) toteaa, että 1800-luvun laulutunnit voitiin jakaa kolmeen osaan ja huomauttaa, että erityisesti maamme kansakouluissa noudatettiin tätä ns. kolmijakoa. Tämä tarkoitti sitä, että kukin oppiaine (virret, maalliset laulut ja musiikin teoria) sai kolmanneksen tunnista. Oppikirjojen puuttuessa tuon ajan opetus pohjautui korvakuulo- ja intervallilauluun. Korvakuulolaulua käytettäessä oppilaiden tuli oppia uusi laulu jaksottain opettajan esiluvun- ja laulun mukaan. Korvakuulolaulun lisäksi Suomessa oli myös opettajia, jotka kokeilivat nuoteista laulattamista. Säveltapailun opettamiseen ei kuitenkaan ajan puutteen vuoksi ollut mahdollisuutta.

Virsilaulun asema koulujen opetuksessa oli hyvin tärkeä koko 1800-luvun ajan. Koulupäivät aloitettiin ja lopetettiin virrellä. Virsilaulu tuki myös koulujen kristillistä kasvatusohjelmaa. Kansakouluissa laulettiin virsien ohella myös hengellisiä lauluja kuten Matkalauluja ja Siionin Kanteleen lauluja. Hengellisten laulujen opettaminen riippui kuitenkin opettajan omasta mielenkiinnosta niitä kohtaan, sillä ne eivät varsinaisesti kuuluneet seminaarien musiikin opetusohjelmaan.

Maallisten laulujen asema koheni 1800-luvulla. Alkuvastustuksen jälkeen osa opettajista alkoi pitää niitä virkistävänä vaihteluna perinteisesti virsilauluun painottuneeseen kouluopetukseen. Vanhat latinankieliset laulut saivatkin vähitellen väistyä suomenkielisten kansanlaulujen, isänmaallisten laulujen, leikki- ja kaanonlaulujen sekä kvartettilaulujen tieltä. Oppikouluun päässeet saattoivat myös päästä virsikanteleen soiton ohella kokeilemaan pianon ja viulun soittoa. Musiikin teoriaan perehdyttiin nuottien, asteikkojen ja intervallien välityksellä. (Pajamo 1976, 222- 224.)

1800-luvun alussa koulukäyttöön soveltuvista oppikirjoista oli suuri pula. Tilannetta helpottivat mm. vuonna 1853 ilmestynyt A. F. Roosin julkaisema Elementarkurs i läran om tonkonsten sekä Heinrich Wächterin julkaisema lastenlaulukokoelma 50 koululaulua.

3.7 Musiikkiopiston synty

Pajamo (1976) toteaa, että Helsingistä muodostui 1800-luvulla maamme musiikkielämän keskus. Vuonna 1828 perustettu Akateeminen musiikkiseura järjesti erilaisia kuoro- ja solistikonsertteja ja vuonna 1835 aloitti Fredrik Pacius opettamisen Helsingin

yliopistossa. Pacius vilkastutti Helsingin musiikkielämää mm. järjestäen pääkaupunkilaisille oopperailtoja. Vähitellen nousi ajankohtaiseksi asiaksi musiikkiopiston perustaminen. Muusikoiden unelmat kävivät toteen vuonna 1882, kun Martin Wegeliuksen johtama Helsingin musiikkiopisto ja Robert Kajanuksen johtama Filharmoninen orkesteri perustettiin. Musiikkiopiston tehtäväksi määriteltiin soitintaiteilijoiden ja musiikinopettajien kouluttaminen sekä ”suomalaisen säveltaiteen vaaliminen ja sen välittäminen yleiseen tietoisuuteen”. (Pajamo 1976, 208-209.) Tavallisten ihmisten musiikkiharrastusta tukevia konservatorioita on perustettu Suomeen vuodesta 1922 (Piha 1958, 114).

3.8 1900-luvun alkupuolen laulunopetus

1800-luvun ja 1900-luvun vaihteessa käytiin Suomen koululaitosta koskevia rakenteellisia kiistoja. Myyryläisen (1998) mukaan ongelma oli siinä, oliko kansakoulun kuusi-vuotinen oppimäärä kaikille yhteinen ja näin ollen myös oppikouluun menevien pohjakoulu. Ratkaisu tähän kysymykseen saatiin 15.7.1905, jolloin alakansakoulusta ja yläkansakoulun kahdesta alimmasta luokasta tuli oppikoulun pohja. Koulun hidasta muuttumista kuvaa hyvin se, että tämä 4+8- järjestelmä säilyi peruskoulun tulon saakka. (Myyryläinen 1998.)

Tultaessa 1900-luvulle Suomen kouluissa vallitsi huutava pula musiikin teorian oppikirjoista. Tästä johtuen tuolloin ilmestyi useita erilaisia kirjoja (= vihkosia). Nämä kirjat poikkesivat tavoitteiltaan ja sisällöiltään, osa melko suuresti, toisistaan. Yhteisenä voidaan kuitenkin havaita teoria- painotteisuus ja musiikkisanaston

vakauttamispyrkimykset sekä ulkomaisten opetusmetodien suomalaiseen kouluun soveltaminen. Tavoitteena näillä 1900-luvun alun laulun oppikirjoilla oli usein oppilaiden lauluharrastuksen lisääminen (kuten nykyisinkin!) ja korvakuulolta lapsuusaikana opittujen laulujen mahdollisten virheiden poistaminen.

Martin Wegeliuksen (1846-1906) toimittamassa ja Emil Ekmanin suomentamassa Suomalaisen musiikkiopin alkeet (1901) kirjassa mainitaan jo alkulauseessa (=esipuheessa) yksi 1900-luvun alun musiikinopetuksen pääpyrkimyksistä seuraavasti: ”Toivon, että tämäkin kirjanen osaltaan edistäisi suomenkielisen musiikkisäntä vakaantumista.” Tässä kirjassa tähän päämäärään on pyritty mm. ottamalla käyttöön sanat sävel ja melodia nykyisessä merkityksessään. Tämä kuudes painos on 40 sivuinen ja pitää sisällään koulukäyttöä (mihin se oli suunnattu) ajatellen varsin laajan katsauksen musiikin teoriaan. Siinä on kymmenen lukua, jotka jakautuvat seuraavanlaisiin aiheisiin:

1. luku	Nuotit ja oktaavialat
2. luku	Sävelten aika-arvot, tahti ja tahtilaji
3. luku	Koko- ja puolisävelaskeleet, ylennys-, alennus- ja palautusmerkit
4. luku	Duuri- ja molliskaalat, rinnakkais sävellajit
5. luku	Intervallit
6. luku	Kvinttiympyrän avulla asteikkojen etumerkinnot, melodinen molli
7. luku	Rytmi, melodia ja harmonia, sekä esitystempoa ja sävelvahvuutta (= äänenvoimakkuutta) ilmaisevaa säntä
8. luku	Säe, modulaatio
9. luku	Nuottiavaimet
10. luku	Ihmisen äänialat

Tavallista oli, että musiikin oppikirjojen uusintapainoksissa lisättiin teoreettisia asioita. Niinpä Yleisen musiikkiopin ensimmäisten alkeiden kahdeksannessa painoksessa (1909) mainitaan lisäksi kromaattinen skaala ja tavallisimmat soittimem-

me, jotka ovat jaettuina kieli-, puhallin- ja lyöntisoittimiin. Puhallinsoittimet on vielä jaettu puu- ja läkkisoittimiin (=vaskipuhaltimiin).

Sortavalan seminaarin lehtori Mikael Nybergin (1871-1940) Oppilaan laulukirjassa on neljä osaa, jotka etenevät loogisesti. Ensimmäinen osa on vuodelta 1900 ja se pitää sisällään sävelten ja nuottien nimet ja paikat, tahtilajit, aika- arvot, paussit (=tauot) ja lepomerkin (=fermaatti), koko- ja puolisävelasteikon etumerkkeineen sekä kansanlauluja. Toisessa, vuonna 1901 painetussa osassa kerrataan ensin ensimmäisen osan teoria-osuus. Sen jälkeen kirjassa on lauluja. Uutena teoria- asiana tässä osassa on molliskaala (koko- ja puolisävelaskelten järjestys em. skaalassa). Samana vuonna ilmestyi sarjan kolmas osa, joka pitää sisällään vaikeampia lauluja ja kolme uutta sävellajia: E-duurin, H-duurin ja Fis-duurin. Neljänteen painokseen, joka sekin on vuodelta 1901, Nyberg on valinnut entistä vaikeampia lauluja sekä viisi uutta mollisävellajia: h-, fis-, cis-, gis-, ja dis-mollin.

Seminaarin lehtori P. J. Hannikaisen (1854-1924) vuonna 1901 painettu Kansakoulun musiikkioppi harjoitustehtävineen ja kysymys- sarjoineen tarjoaa oppilaille lukuisan määrän harjoitustehtäviä, joita voidaan antaa sekä toisille suoritettavaksi siksi aikaa, kun toisia laulatetaan että kotitehtäviksi. Tämä opetuskäytäntö tunnetaan nykyisin eriyttämisenä. Hannikainen on myös sisäistänyt edelleen voimassa olevan ajatuksen ”Kertaus on opintojen äiti”, sillä tämä musiikkioppi sisältää kertausosion jokaisesta oppimäärään liittyvästä asiasta. Nykyajan opetusta muistuttaa myös se, että oppilaiden omatoimisuutta ja tiedonhankintaa on pyritty kehittämään kertausosioiden toteutuksella. Oppilaan on nimittäin tarkoitus ensin itse miettiä vastauksia ja jos ei satu asiaa muistamaan, hän voi etsiä vastauksen kysymyksen numero-osoituksen (joka viittaa kyseessä olevaan kappaleeseen) avulla. Tässä kirjassa oppilas oppii myös tah-

dinlyönnin ja harmoniian (kolmisoinnun) käsitteen.

Ludwig Roinen 16-sivuinen Nuotti- ja lauluoppi kansakouluja varten kuvastaa hyvin 1900-luvun alun laulun oppikirjojen yhtä pääsuuntausta, sillä tämänkin laulunoppikirjan painopiste oli musiikinteoriassa. Tämä vuonna 1901 painettu vihkonen pitää sisällään seuraavat asiat:

1. Nuottien käsite ja nimet
2. Nuottien paikan määrittäminen
3. Skala (=nuottiaasteikko) ja oktawa
4. Asteikon rakenne
5. Kaavat (=intervallit)
6. Nuottien pituus-arvo ja yhdistyskaari
7. Äännettömyyden merkit eli pausit ja lepomerkki (fermati)
8. Tahdit ja tahtilajit
9. Ylennys- ja alennusmerkit
10. Kertausmerkki
11. Duuriaasteikkoja
12. Suruluontoinen sävel-laji, molli
13. f-avain, basso-klaavi
14. Liikunnan nopeus ja äänen lujuus (sis. suppeaa musiikkisanastoa)

Piha (1958) mainitsee kirjassaan Martin Wegeliuksen (1846-1906), yhden aikansa johtavista musiikkielämän hahmoista, joka toi 1890-luvulla Suomeen uuden, ranskalaisen *Dessierin* keksimän *kaavalaulu-menetelmän*. Tätä menetelmää hyödynnettiin useissa 1900-luvun musiikin teorian oppikirjoissa. Kaavalaulumetodissa käytettiin säveltäviä ilmaisemaan suhteellista sävelkorkeutta (perussävel kaikissa sävellajeissa oli do). Ennen kuin oppilas lauloi sävelen hänen tuli miettiä kyseisen sävelen kaava. Esimerkiksi do:n kaava oli do-re-do ja mi:n kaava oli mi-fa-mi-do. Dessier-Wegeliuksen kaavassa oli yksi ongelma: duurin ja mollin sävelnimet olivat samat ts. kummatkin alkoivat do:sta. Tämän ongelman ratkaisi Kajaanin seminaarissa 1900-luvun alussa toiminut vt. laulunopettaja Johannes Äyräs, joka otti mollin perussävelle solmisaationimistä tutun la:n. (Piha 1958, 64-66.)

”Hänen Majesteettinsa Keisari” antoi ”Armollisen Asetuksen Keisarillisen Suomen Senaatin alamaisestä esityksestä” Pietarhovissa heinäkuussa 1903. Tässä asetuksessa n:o 36 hän vahvisti lukusuunnitelmat Suomen klassillisille lyseoille. Muusiikin asema oppiaineiden joukossa voidaan huomata heikenneen 1800-luvun koulujärjestyksiin verrattuna, laulua oli enää 4% opetettavista aineista vapaaehtoinen laulu mukaanlukien. Kielten arvostus on edelleen korkealla, esim. venäjän kieltä on 16% ja latinan kieltä 14,5% opetettavista aineista.

Taulukko 4. Lukusuunnitelma klassillisille lyseoille, joissa Kreikan kieli ei ole pakollisena oppiaineena.

PAKOLLISIA OPPIAINEITA	1. LK	2. LK	3. LK	4. LK	5. LK	6. LK	7. LK	8. LK	SUMMA
Uskonto	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Venäjän kieli ja kirjallisuus	6	6	4	4	4	6	5	5	40
Opetuskieli	3	3	2	2	2	2	2	2	18
Toinen kotimainen kieli	4	4	2	2	2	2	2	2	20
Latinan kieli	-	-	6	6	6	6	6	6	36
Saksan kieli	-	-	-	-	3	3	3	3	12
Maantieto ja historia	4	4	3	3	3	3	3	3	26
Matematiikka	5	5	5	5	4	4	4	4	36
Fysiikka	-	-	-	-	-	-	2	2	4
Luonnonhistoria	-	-	4	4	2	-	-	-	10
Kaunokirjoitus	2	2	-	-	-	-	-	-	4
Laulu	2	2	-	-	-	-	-	-	4
Voimistelu	3	3	3	3	3	3	2	2	22
SUMMA	31	31	31	31	31	31	31	31	
EI PAKOLLISIA OPPIAINEITA									
Kreikan kieli	-	-	-	-	-	4	3	3	10
Ranskan kieli	-	-	-	-	-	2	2	2	6
Laulu	-	-	1	1	1	1	1	1	6

Lukusuunnitelma niille klassillisille lyseoille, joissa Kreikan kieli oli pakollisena oppiaineena sekä reaaliyseoisten lukusuunnitelma ei laulun osalta poikkeava yllä olevasta.

Anton Rikströmin Koulun laulukirjan toinen, uudistettu painos piti sisällään mielenkiintoisen yksityiskohdan. Sen kannessa oli liimattu lappu: Huomautuksia oppilaalle. Huomautukset keskittyivät laulutekniikan alueelle ja kuuluivat seuraavasti:

- Pidä pääsi suorana, ei kumarassa eikä liian pystyssä!
- Suu soikiona, ei vaan , ja niin paljon auki, että kaksi sormenpäätä mahtuu hampaiden väliin.
(rauhallinen katse)!
- Seiso suorassa ja rinta vapaana.
- Hengitä joutuin ja ääneti, ota keuhkoihisi mahdollisimman paljon ilmaa ja anna sen hitaasti virrata ulos!
- Laula enimmäkseen puolella, harvoin täydellä voimalla.

Tämän Koulun Laulukirjan päätarkoitus oli oppilaiden laulunharrastuksen lisääminen. Tähän päämäärään uskottiin päästävän mm. sillä, että jokaisella oppilaalla olisi oma laulukirja. Kirjan tekijän tulikin ottaa huomioon oppilaiden varallisuus. Tästä johtuen kirjassa on vain viisi duuri- ja neljä molliasteikkoa. Myös oppiaineen opetuksen järjestäytyneisyyteen, toisin sanoen opittavien asioiden jakamiseen eri vuosiluokille sekä kaavamethodin opetukseen kiinnitettiin huomiota. Anton Rikströmin ajatus oli, että kahdella ensimmäisellä luokalla laulunopetus olisi korvakuulolaulun varassa ja tämän jälkeen, kolmannelta luokasta alkaen käytettäisiin Koulun Laulukirjaa. Kirjan sisältämistä lauluista opettajan tuli valita, mitä lauluja hän opettaa millekin luokalle. Opettajan tuli kuitenkin muistaa, että vaikka lähes kaikki laulut olivat kaksiaänisiä, niitä ei saanut laulattaa kaksiaänisesti ennenkuin lapset laulaisivat ne yksiaänisesti puhtaasti.

Samaa puhtaasti laulamisen ideaa ajaa myös 1900-luvun alun ajan henkeä kuvaava laulunopettajayhdistyksen vuonna 1906 julkaisema *Laula Oikein*, joka yhteen asiaan keskittyneillä päämäärillään poikkeaa muista tuon ajan oppikirjoista. Sen tavoitteena on poistaa laulajista heihin juurtuneet virheet, joita he tekevät laulaessaan isänmaallisia lauluja. Jo esipuheessa laulunopettajille annetaan ohje, että isänmaallisia lauluja tulisi alkaa laulattaa jokaisen vuoden helmikuussa. Siinä myös vedotaan kaikkiin laulajiin seuraavasti:

” Jos itse jo osaat ja luulet toisen väärin laulavan, niin anna hänelle tämä Wihkonen ja huomauta, missä hän laulaa väärin. Neuwo ottamaan selkoa tahtijaosta ja säwelsuhteista, neuwo laulaessa wiittaamaan tahtia, neuwo lausumaan sanat selvästi, neuwo laulamaan oikein! ”. (*Laula oikein* 1906.)

Esipuheeseen on liitetty osa Helsingin Sanomien arvostelusta. Sen alussa todetaan *Laula Oikein*-julkaisun tarpeellisuus: ”Tämä julkaisu on erinomainen ja tuiki tarpeellinen, sillä jokainen laulunopettaja tietää, kuinka paljon syntiä tehdään yksinkertaisimpiakin lauluja laulettaessa”.

Opettaja ja lukkari Väinö V. Virtasen vuonna 1909 valmiiksi saama 164 sivuinen, kovakantinen Kansakoulun virsikirja ja musiikkioppi pitää sisällään lauluosuuden (535 virttä) ja musiikkioppi-osion, joka pohjautuu A. Törnuddin (1874-1923) seminaarin lauluoppijaksoon. Musiikkioppi-osio on jaettu seuraavasti:

1. Ääni ja sävel (sis. oktaavialat ja kolmisoinnut)
2. Nuotit ja paussit
3. Sävelmä ja tahti
4. Muunnetut sävelet
5. Sävellajit
6. Sävelen voima ja nopeus (sis. terminologiaa)
7. Avaimista
8. Ihmisäänestä

3.9 Laulunopetuksen uudistuspyrkimyksiä

Tultaessa 1910-luvulle Suomessa oli paljon erilaisia laulunoppikirjoja. Laulun opettajat valitsivat oppikirjaksi sen kirjan, joka heitä miellytti. Koska oppikirjojen sisällöt ja tavoitteet hieman vaihtelivat, puuttui laulunopetuksesta yhtenäisyys. Erilaisia menetelmiä kehiteltiin tai omaksuttiin ulkomailta ja yritettiin mukauttaa Suomen oloihin. Yksi tämän vuosikymmenen pääpyrkimyksistä olikin löytää ”yhteinen sävel” laulunopetukseen. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt sitä, että kaikki edellisten vuosikymmenten oppikirjat olisi jätetty pois käytöstä. Uusintapainoksia ilmestyi edelleen. Lasten laulutaitoon oli osalla oppikirjantekijöistä ilmeisen suuri luottamus, sillä vielä 1910-luvun alkupuolella ilmestyneissä laulunoppikirjoissa oli nykyisiin oppikirjoihin verrattuna vaikeita lauluja. Esimerkkinä tällaisista oppikirjoista on mm. P. J Hannikaisen *Laulutoveri* vuodelta 1910 ja Ellen Nervanderin vuonna 1912 toimittama *Sinikello*. Näiden oppikirjojen lauluissa on laaja ambitus (f2 oli yleinen sävel) ja kaksi- ja kolmeäänisissä sovituksissa on vaikeita intervaleja (mm. suuri sekunti).

Yhteisen laulunopetuskäytännön löytäminen oli pitkä prosessi, jonka aikana käytiin kädenvääntöä pääasiassa kaavalaulun ja korvakuulolaulun paremmuudesta ja vioista. Opettajilla oli kuitenkin oikeus opettaa sillä tyylillä, minkä parhaimmaksi näki ja kiistoista huolimatta useissa oppikirjoissa oli ajateltu molempien opetustyylien käyttäjiä. Jo oppikirjojen esipuheissa oli maininta, mitä kannattaisi opettaa korvakuulolta ja mitä kaavalaulun avulla.

Lähestyttäessä 1920-lukua oppikirjantekijät alkavat ymmärtää lasten oppimiskykyä. Teorian opettamiseen alettiin kiinnittää enemmän huomiota sekä määrällisesti että laadullisesti. Kolmisoinnut otettiin avuksi ja havainnollisuutta teorian-

opetuksessa lisättiin liittämällä opetettuihin asioihin lauluja, joissa teoreettinen asia käytännössä ilmeni. Laulujen / oppitunneilla laulamisen lisäämisen ajateltiin myös palvelevan yhtä tuon ajan musiikinopetuksen pääpyrkimystä: laulunopetuksen virkistävyttä. Myös laulamisen tekniikkaan, ”oikein laulamiseen” kiinnitettiin enenevässä määrin huomioita. Myös isänmaallisten laulujen ja kansanlaulujen määrä laulun oppikirjoissa on 1910-luvulta lähtien huomattava. Tämän voidaan katsoa johtuvan Suomen itsenäistymispyrkimyksestä ja itsenäistymisestä.

3.9.1 Uudistuksellisia oppikirjoja vuosina 1910-1918

1900-luvun alun laulukirjoissa oli nykyisiin koulukirjoihin verrattuna paljon musiikin teoriaa. Vuonna 1909 huomattiin, että Suomessa tarvittiin yhteistä, pedagogisesti järjestettyä laulukokoelmaa. Tähän puutteeseen pyrki vastaamaan vuonna 1913 ilmestynyt Koulujen Laululipas. Koulujen Laululippaan tekijät olivat myös ymmärtäneet lasten rajallisen oppimisen ja tästä syystä teoria-osuuden opettamiseen oli kiinnitetty huomiota. Sen lisäksi että laulut liittyivät opetettavaan asiaan, teoria osuus oli rajattu ja osa asioista oli painettu pienemmillä kirjaimilla. Nämä pienellä painetut asiat opettajien tuli suullisesti mainita jo ensimmäisellä asteella mutta tarkempi opetus tuli antaa vasta ylemmillä luokka-asteilla.

Koulujen laululippaan sisältö on järjestetty sävellajien mukaan alkaen C-duurista ja a-mollista ja loppuen kolmea ylennys- ja alennusmerkkiä vaativiin sävellajeihin. Kirjassa on kuitenkin annettu opettajalle vapauksia niin, että hän voi halutesaan käydä läpi ensin duurisävellajit ja sitten mollit. Kunkin sävellajin puitteissa laulut on vielä järjestetty rytmien mukaisesti helpoista rytmeistä vaikeampiin. Uutta tässä op-

pikirjassa on se, että lauluilla on pyritty havainnollistamaan opittavia teoreettisia asioita. Rytmien opetuksessa on sanattomien sävelharjoitusten sijasta käytetty lyhyitä inkeriläisiä runosävelmiä ja lappalaisia joikuja, joihin on varta vasten tehty rytmeihin sopivia sanoja. Koulujen Laululipas pitää myös sisällään suomalaisia kansansävelmiä, joista osaan jouduttiin kasvatuksellisista syistä sanoittamaan uudelleen. Tässä sanoitustyössä toimi tunnettu lastenlaulujen sanoittaja Immi Hellén.

Suomalaisen kansanlaulun käyttöä opetuksessa piti tärkeänä Koulun Laulukirjan tekijä, Rauman seminaarin musiikin lehtori ja kouluhallituksen ensimmäinen laulunopetuksen tarkastaja Aksel Törnudd. Tässä vuonna 1913 valmistuneessa kirjassaan hän on pyrkinyt käyttämään yleisesti tuntemattomia kansanlauluja, jotka kuitenkin soveltuvat metodiseen opetukseen. Hän ei kuitenkaan tyrmää korvakuulolta opettamista vaan antaa opettajalle mahdollisuuden opettaa esimerkiksi isänmaallisia lauluja korvakuulua apuna käyttäen. Aksel Törnuddin mielestä korvakuulolaulu edistää myös oppilaiden esitystaitoa. Alkulauseessaan hän toteaa myös aikansa näkemystä mukaillen seuraavasti: ”Helpottaakseni työtä varsinkin niillä paikkakunnilla, jotka ovat laulun alalla lahjattomia olen kokoelmaan liittänyt sarjan omia säveltämiäni alkeislauluja, joita voi laulaa sekin, joka ei kaavoja taida”. Huomattavaa on, että alkulause pysyi samana vuoden 1926 painetussa kirjassa. Tästä on havaittavissa, että Suomen laulunopetuksen ongelman eli laulunopetuksen alueellisten erojen poistaminen ei tapahtunut hetkessä.

Paula af Heurlinin Kansakoulun Laulukirja (1917) pitää sisällään yksiaänisiä kansanlauluja, kaanonlauluja ja kaksiaänisiä lauluja. Laulujen aiheet olivat valituskellisia. ”Ei oppi ojaan kaada”, ”Äiti”, ”Vuorokauden/ vuodenajat”, ”Ammatit”, ”Luonto” ja ”Jumalan kiitos” olivat yleisiä laulun aiheita tässä oppikirjassa. Kansa-

koulun Laulukirja tarjosi myös helpotusta vaikeaksi havaittuun säveltapailun opetukseen. Paula af Heurlin oli kehittänyt suomenkieliset vastineet säveltapailunimille. Hänen En Toi Ko- järjestelmänsä pohjautui suomenkielisiin järjestyslukuihin seuraavasti: C= en, D= toi, E= ko, F= ne, G= vi, A= ku, H= sei. A- mollissa tavut menevät näin: C= mo, D= ne, E= vi, F= mu, G= se, G# = sei, A= en, H= +gi.

Armas Maasalo painottaa vuonna 1917 ilmestyneessä Koulun musiikkiopissaan yhtä tuon ajan laulunopetuksen pääpyrkimystä: virkistävyttä. Laulutunnit eivät hänen mielestään saa olla oppilaita rasittavia, pelkästään musiikin teoriaan painottuvia tunteja vaan niissä tulisi painottaa lasten laulamista. Laulamisen yhteydessä opettajan tulisi neuvoa oppilaita hengittämään ja käyttämään ääntään oikein. Tämän lisäksi opettaja voi opettaa nuoteista laulua ja hieman musiikkioppia. Näiden periaatteidensa vuoksi Armas Maasalo onkin karsinut Koulun Musiikkiopista mm. erilaiset intervallit, moduloinnin, harmoniallisen ja melodiallisen molliasteikon erot sekä monimutkaiset tahtilajit. Kirjassa olevat teoreettiset asiat hän on pyrkinyt selittämään kansantajuisesti.

J. Kahman Säveltapailuoppi ja laulukirja ilmestyi vuonna 1918. Se oli tehty kansakouluja ja oppikoulujen alaluokkia varten ja Kahman ajatuksena oli, että jokaisella lapsella olisi oma oppikirja. J. Kahma pyrkii kirjassaan säveltapailun opettamiseen uudella tavalla. Hän hylkää kaavat ja ottaa niiden tilalle asteikon ja kolmisointunut jotka hänen mielestään ovat ”luonnon antamat apuneuvot, jotka - vaikka itsetiedottomasti - uinuvat jokaisella keskinkertaisillakin soitannollisilla lahjoilla varustetussa lapsessa” (Kahma 1918, 3). Kahman kirja pitää sisällään asteikkoihin ja kolmisointuihin liitettäviä harjoituksia, jotka opettajan pitää opettaa rauhallisesti ja perusteellisesti. Musiikkiopillinen aines on ripoteltu harjoitusten väliin. Vaikka Kahma kannattakin

laulamisen opettamista säveltapailun kautta, antaa hän kirjassaan mahdollisuuden joidenkin laulujen opettamiseen korvakuulon kautta. Tämä siksi, että opetukseen saataisiin vaihtelua. (Kahma 1918, 4.)

4. ITSENÄISYYDEN AJAN LAULUNOPETUS

4.1 Korvakuulolaulun ja kaavalaulun keskinäinen kilpailu

Vuonna 1917 käytiin keskustelua kansakoulun laulunopetuksesta. Ongelmana oli se, että Suomessa ei edelleenkään ollut yhtenäistä laulunopetuskäytäntöä. Osa opettajista käytti korvakuulolaulua ja osa säveltapailua opetuksessaan. Hela (1917) toteaa että korvakuulolaulua tai säveltapailua käyttävien opettajien lisäksi oli vielä ryhmä laulunopettajia, jotka olivat vaipuneet välinpitämättömyyteen ja opettivat laulua siten, että he soittivat harmonilla lauluja ja oppilaiden tuli oppia ne kuuntelemalla ja jäljittelemällä.

Säveltapailun ja korvakuulolaulun pääasiallinen ero katsottiin olevan painotuksellinen. Säveltapailussa paino on musikaalisten tietojen ja taitojen opettamisessa laulun ohella kun taas korvakuulolaulussa opetuksen painopiste on itse laulamissa (Hela 1917, 6). Vaikka laulunopetuksen keinot vaihtelivat, ajatus laulusta virkistys- ja jalostusaineena oli kuitenkin opettajilla yhteinen. Tätä yhteistä käsitystä ku-

vaa hyvin Aksel Törnuddin kansakoulun lauluopissa esittämä musiikkia ja laulunopetusta koskeva ajatus:

”Musiikki ei ole ainoastaan virkistämässä, vaan myös syventää sielullista elämää, aukaisten portit siihen tiedontakaiseen maailmaan, joka sisimmässämme elää omaa sielulliseen hartauteen kohottavaa elämäänsä, herättäen ja vahvistaen niitä voimia, jotka eivät järkielämästä saa ravintoa, ja antaa onnentarpeellemme tyydytystä, elinvoimaa ja kantavuutta. Se perustaa samoin kuin uskontokin, maailmankatsomuksellemme epäitsekään onnentunteen ylevän pohjan.” (Hela 1917, 6-7, ref. Törnudd.)

Vaikka kaikki huomattavimmat laulunopettajat ja laulunopetusoppaiden tekijät käyttivät kaavalaulua opetuksessaan, Suomessa oli paljon laulunopettajia, jotka eivät olleet saaneet opetusta kaavametodin käyttöön eivätkä näin ollen myöskään pystyneet sitä oppilailleen opettamaan. Helan (1917) mukaan kaavalaulun vastustajat olivat sitä mieltä, että kaavalaulu vaati enemmän musikaalisuutta, kuin mitä kansanopettajien keskitaso ja maalaiskylien lapset omasivat. Heidän mielestään kaavalaulu teki laulamisen lapsille vastenmieliseksi ja sen avulla saatu nuotinlukutaito oli niin pieni, ettei siitä ollut aikuisiässä mitään hyötyä. Myös kaavalauluun liitetyn lasten omaisuuden vastustajat katsoivat olevan näennäistä. (Hela 1917, 9-10.)

Ongelmana oli myös se, että kaiken kehittelyn jälkeen monet säveltapailujärjestelmät eivät pystyneet auttamaan lasten nuoteista laulamaan oppimista odotetulla tavalla. Aikuisille ja musiikin alalle aikoville niistä oli hyötyä, mutta lapsilta niiden katsottiin riistävän luontainen laulamisen ilo. Martti Helan (1917) mielestä koululaulun tulisi olla musiikin käytännöllistä harrastamista ja tähän liittyen hän kirjassaan esittää koulusoittimen, oman ”*monokhordinsa*”, joka oli pieni, pianomainen soitin, jonka tarkoituksena oli johdattaa oppilaat käytännön kautta nuottien maailmaan. (Hela 1917, 40, 42-43.)

Uuden laulun oppimista tämän soittimen avulla Hela kuvaa seuraavasti:

”Luokka soittaisi sävelmän nuoteista opettajan toimiessa ‘kapellimestarina’, ehkä pariin kertaan siksi, kunnes kaikkien tekemät virheet olisivat oienneet ja rytmikin olisi saatu harjoitettua. Sitten vaikka osa luokasta laulaisi sävelmän, muitten edelleen soitollaan tukiessa laulavain tovereittensa säveltapailua. Taikka kaikki soiton ohella laulaisivat. Lopulta jätettäisiin soitto pois, ja luokka vain laulaisi sävelmän - lukuunottamatta sävelkorvattomia oppilaita, jotka ehkä edelleenkin voisivat sävelmää soittaen ‘säestää’ laulutaitoisia tovereitaan. Täten olisi luokka itse opetellut sävelmän valmiiksi.” (Hela 1917, 46-47.)

Tämän soittimen käyttöä laulunopetuksessa Martti Hela kannattaa mm. siksi että orkesterissa soittaminen lisäisi lasten oppimisintoa ja koska lapset halusivat oppia nuotit siksi, että oppisivat soittamaan. Tällainen soitin mahdollistaisi myös lasten harmonin tai pianonsoiton oppimisen. (Hela 1917, 48.)

4.2 Itsenäisyyden ajan laulunopetuksen kehittyminen 1920-luvulla

Suomen eduskunnan jo vuonna 1910 hyväksymä laki oppivelvollisuudesta astui voimaan vuonna 1921 tuoden opettajien vaikutuspiiriin yhä enemmän lapsia. Asioiden ei kuitenkaan odotettu muuttuvan kertaheitolla, sillä Myyryläisen (1998) mukaan lain toteenpanemisaika oli kaupungeissa viisi ja maaseudulla 16 vuotta.

Nurmi (1981) huomauttaa, että tämän lain mukaan kansakoulu toimi joko täydellisenä tai supistettuna. Kuusivuotisen kansakoulun kaksi ensimmäistä luokkaa muodostivat alakansakoulun ja neljä ylintä yläkansakoulun. Vuonna 1923 annetussa laissa kansakoulun järjestysmuodon perusteista määriteltiin kansakoulussa opettavat aineet seuraavasti: ”uskonto tai uskonnon historia ja siveysoppi, äidinkieli,

historia, maantieto, luonnontieto ja maa- sekä kotitalous, laskento ja mittausoppi, piirustus, käsityö, voimistelu ja laulu.” (Nurmi 1981, 41).

Koulurakennusten taso oli noussut huomattavasti edelliseen vuosisataan verrattuna. Myyryläinen (1998) kuvaa maaseudun kouluja seuraavasti:

”Maaseudulla kyläkuvaan vakiintuivat punainen kuutionmuotoinen alakoulu ja vaaleaksi maalattu suuri-ikkunainen yläkoulu, josta opettajan asunosiipi, puutarha ja talousrakennukset tekivät valistuneen maalais-talon ja koulun erikoislaatuisen yhdistelmän.” (Myyryläinen 1998.)

Laulunopetuksessa oli 1920-luvulla samoja ongelmia kanssa edellisellä vuosikymmenellä. Musiikkiterminologia oli edelleen hajanaista ja epämääräistä eikä laulunopetuksessakaan ollut yhteistä, koko maan kattavaa käytäntöä. Suomessa oli edelleen sekä korvakuulolaulun että kaavalaulun kannattajia ja käyttäjiä. Korvakuulolaulun käytössä on kuitenkin havaittavissa edistysaskel: lasten eteen annettiin nuottikuva; joko oppikirja tai sitten opettaja kirjoitti laulun taululle.

Laulunopetuksen päämääränä oli edelleen oppilaiden virkistäminen. Tämän päämäärän saavuttamiseen pyrittiin mm. lisäämällä reippaita ja iloisia lauluja oppikirjoihin, laskemalla laulujen sävellajeja lapsille sopivimmiksi, lisäämällä opettajalle säestysmerkkejä oppikirjoihin ja havainnollistamalla teorianopetusta vanhoilla (laulut) ja uusilla (mm. laulunopetuskaavakkeet) keinoilla.

Jo 1920-luvulla huomattiin, ettei laulua tarvitse opettaa muista oppiaineista irrallisena. Niinpä laulua suositeltiin käytettävän virkistykseenä kaiken opetuksen lomassa. Tällaisena oppituntien ”virkistävänä huokaisuhetkenä” laulaminen toimii edelleen varsinkin peruskoulun ala-asteen alimmilla luokilla.

4.2.1 1920-luvun laulutuntien ohjattu kulku

Monet laulunopetuksen uudistajat alkoivat vähitellen huomata laulunopettajien suuren vaikutuksen oppilaiden viihtymiseen ja oppimiseen laulutunneilla. Tästä ja laulunopetuksen hajanaisuudesta johtuen oppikirjoihin alkoi ilmestyä ohjeita oppituntien toteutuksesta.

1920-luvun kansakoulujen laulutunnit noudattelivatkin pääosin tiettyä kaavaa. Korvakuulo- ja nuottilaulu sekä musiikkioppi muodostivat oppitunnin sisällön. Aimo Halilan (1950) mukaan laulutunti aloitettiin yleensä kyselemällä edellisellä tunnilla opitun laulun sanat. Tämän jälkeen noustiin seisomaan ja laulettiin kyseessä oleva laulu opettajan seistessä juhlallisesti luokkansa edessä viittomassa tahtia. Seuraavaksi oppilaat istuutuivat ja ryhtyivät painamaan mieleen uuden laulun säveltä ja sanoja. Yleensä uutta laulua opeteltiin säe tai säkeistö kerrallaan. Kun oppilaat olivat oppineet uuden laulun, nousivat he ylös ja lauloivat sen. Lopputunti käytettiin nuottioffin harjoitteluun. Opettaja saattoi istuutua harmonin ääreen ja laulattaa esimerkiksi ”Kuinka meitä käsketään”. Opettajasta riippuen joissakin kouluissa opeteltiin kolmsointuja, asteikkoja ja rytmiharjoituksia. Mikäli aikaa jäi, tunnilla saatettiin puhua myös itse runosta, sen ajatuksesta, runoilijasta ja säveltäjästä. (Halila 1950, 186.)

Aksel Törnuddilta ilmestyi 1920-luvulla Koulun Laulukirjan uusintapainoksen lisäksi myös oppitunnin kulkua ohjaileva laulun oppikirja Koululaulun Aakokset. Tämän kirjan oppikirjan tarkoitus poikkeaa kaikista aikaisemmista huomattavasti. Kirja ei pyrikään oppilaan lauluvaraston lisäämiseen vaan kuten Törnudd jo alkulauseessaan mainitsee:

”Kouluopetus ei täytä päämääräänsä vain vissien kurssien suorittamisella, vaan sillä on - ja varsinkin laulun alalla - tehtävänä tarkistaa oppilaiden ulkonaisia aisteja, kiinnittää lasten huomiota oppiaineeseen kuuluviin luonnonilmiöihin ja opettaa niitä ymmärtämään ja erottamaan, niitä kuunnellen erittelemään ja vielä itse teollisesti jäljittelemään ja itsenäisesti suorittamaan.” (Törnudd 1926, 4).

Kirjassaan Törnudd haluaa opettajan kiinnittävän oppilaiden huomion laulamisen ohella kappaleen säveliin ja rytmeihin vähitellen. Hän suosittelee harjoituksiaan käytettäväksi kokonaisten oppituntien alussa kuitenkin niin, että tunneilla ehditään laulaa ja leikkiä. Hän myös ohjaa opettajia perusteellisuuteen. Ei ole syytä siirtyä uuteen asiaan ennenkuin edellinen on opittu. Törnuddin kirjassa on opettajille todella tarkat ohjeet, kuinka oppituntia tulee viedä eteenpäin. Hän on kirjoittanut kirjansa kuin näytelmän, oppitunnilla käsiteltävät kysymykset ja vastaukset ovat valmiina kirjan sivuilla.

Toisella luokalla lapsille opetetaan rytmien nakutusta ja tunnin alussa sijaitsevia harjoituksia suositellaan tehtäväksi jokaisen tunnin alussa. Toisen kouluvuoden kevätlukukaudella aloitetaan säveltapailun opetteleminen, josta Aksel Törnudd toteaa seuraavasti: ”Alkuvuodesta mörisijät kuunnelkoot muiden laulua. Myöhemmin heidän pitää saada laulaa mukana, vaikkakin hiljaa.” (Törnudd 1926, 8).

1920-luvulla oli käytössä edellisten vuosikymmenten oppikirjojen uusia painoksia, jotka pieniä muutoksia lukuunottamatta (esim. joku termi oli muutettu nykysuomeksi) olivat pysyneet samanlaisina. Tällaisia kirjoja olivat mm. Martin Wegeliuksen Yleisen musiikkiopin ensimmäiset alkeet, jonka 11. painos vuodelta 1924 ja Armas Maasalon Koulun Musiikkioppi, jonka kolmas painos ilmestyi vuonna 1923.

4.2.2 Koululaulujen yhtenäistäminen

Oppivelvollisuuskoulun alkuaikoina laulu oli Halilan (1950) mukaan yksi ikävimmistä oppiaineista. Tämän ongelman poistamiseksi opetussuunnitelmakomitea ilmoitti että ”johtavana ajatuksena musiikkiopin opetuksessa on aina pidettävä sitä, että vain mikäli hedelmät siitä koituvat varsinaisen laulutaidon, lauluinnon tai musikaalisen kehityksen hyväksi, sikäli sitä on viljeltävä”. Koululaulun mielekkyyttä pyrittiin lisäämään laulettavien laulujen helpottamisella. Laulujen painopistettä pyrittiin siirtämään kaksi- ja kolmiäänisistä lauluista yksiäänisiin. Myös lasten mielestä mukavia vuorolauluja (ketjulauluja) pyrittiin oppitunneilla lisäämään. Halila (1950, 187) jatkaa, että opetussuunnitelmakomitean mielestä laulutunneilla piti vuosittain opetella 25 laulua. Laulun aiheet tulisivat olla seuraavat:

- puolet tai 2/5 hengellisiä lauluja
- isänmaallisia lauluja
- kotiin ja perheeseen liittyviä lauluja
- kouluun liittyviä lauluja
- luontoaiheisia lauluja

Helpompien koululaulujen käyttöönottoa puolsi laulutuntien vastenmielisyyden vähentämisen lisäksi myös länsisuomalaisessa kansakoulussa tehty tutkimus, jonka mukaan 42:sta oppilaasta 11-12 oli tyydyttävä sävelkorva, 15:llä osittainen ja 15:llä heikko. Oppilaita helpottamaan suositeltiin soittokonetta. (Halila 1950, 188.)

Laulunopetuksen yhtenäistämiseksi suunniteltiin Suomessa 1920-luvulla myös yhteisiä lauluohjelmistoja. Kajaanin seminaarissa vuonna 1924 pidettyjen kurssien yhteydessä kehiteltiin seuraavanlainen ”standardiohjelmisto” laulutunneille: (Halila 1950, 189-190.)

Uskonnolliset laulut:

- Virsi kotimaan puolesta
- Suomen tasavallan virsi
- Soi kiitokseksi luojaan
- Toivioretkellä
- Käy yrttitarhasta polku
- Nyt ylös sieluni
- Oi Herra Siunaa
- Rakkaalle isänmaallemme
- Jumala onpi linnamme
- Taas siunattu päivä nyt nouseepi
- Taivaat julki julistavat
- Jeesus lohdutukseni
- Tule Jeesuksen luo

Muut aiheet:

- Kotiseutulaulu (Hannikainen)
- Maamiehen toukolaulu (Melartin)
- Tervetultua nuorten liittohon
- Maamme
- Olet maamme armahin
- Oi terve Pohjola
- Suomen valta
- Savolaisten laulu
- Hämäläisten laulu
- Varsinaissuomalaisten laulu
- Satakunnan laulu
- Kymmenen virran maa
- Oulujärvellä (Mikkola)
- Uusmaalaisen laulu
- Karjalaisten laulu
- Lapinmaa (Maasalo)
- Laulu Vuokselle
- Jos sydän sulla puhdas on
- Ateenalaisten laulu
- Hurtti ukko
- Kaunis olet synnyinmaa
- Kevätsointuja
- Suksimiesten laulu
- Suomen salossa
- Joutsen
- Käy joukkohon ystävä (Hannikainen)
- On voima mi mielet nuorentaa

4.2.3 Uudistuksia 1920-luvun oppikirjoissa

Anna Sarlinin Pieni opas musiikin alkeiden opetusta varten kansakouluissa ilmestyi vuonna 1921 ja painotti havainnollista musiikinopetusta. Sarlin oli kehittänyt havaintotauluja ja laulunopetustaulukkeita, jotka pitivät sisällään erilaisia harjoituksia. Anna Sarlin toivoo myös oppaansa alkulauseessa, että hänen vaatimaton oppaansa ”voisi olla apuna poistamaan sitä käsitteiden hajaannusta ja musiikkiterminologian epämääräisyyttä, joka on olemassa tässä laulunopetuksen perin arkaluontoisessa ja vaikeassa osassa” (Sarlin 1922).

Kansakoulua ja oppikoulujen alaluokkia varten suunniteltu J. Kahman Säveltapailuoppi ja laulukirja vuodelta 1925 sisältää ensimmäistä painosta enemmän kansanlauluja ja metoodisia säveltapailun mukaan laulettavia lauluja. Tähän painokseen on myös lisätty kolmisointujen merkit (I, IV, V) opettajan säestystä varten. Opettajan säestyksen tehtävä on tukea oppilaiden laulamista suurissa sävelhypyissä. Kirjan laulut on jaettu sävellajeittain neljän kouluvuoden ajalle niin, että kunakin vuonna käsitellään kolme sävellajia.

P. J. Hannikaisen Koulun Musiikkiopista painettiin vuonna 1924 seitsemäs painos, joka antaa kuvaa 1920-luvulla annetun musiikinteorianopetuksen laajuudesta. Tämä kansa- ja oppikouluja varten suunniteltu oppikirja piti sisällään seuraavanlaisia asioita:

1. Sävelet
2. Nuotit
3. Viivasto
4. Apuviivat
5. Musiikkisävelistö
6. Oktaavit
7. Nuottiavaimet
8. Paussit

9. Muutosmerkit (ylennys-, alennus-, ja palautusmerkki)
10. Sävelasteikot (melodinen, harmoninen)
11. Etumerkinnöt
12. Sävellajit
13. Rytmi
14. Tahdinlyönti
15. Liikunto (Allegro, Largo jne.)
16. Esitystapaa koskevia sanoja ja merkkejä
17. Ääniala

Oppikirjan kahdeksas painos vuodelta 1927 on samanlainen.

T. Valavirta muistuttaa vuonna 1927 ilmestyneessä Kansakoulun laulukirja ja musiikkioppi- kirjassaan opettajia opetussuunnitelmakomitean asettamasta kansakoulun laulunopetuksen päämäärästä, jonka mukaan laulunopetuksen tulee toimia musiikillisen opetuksen edistämisen lisäksi ”virkistykseksi kaiken opetuksen lomassa, retkeilyillä ja leikkien yhteydessä” (Valavirta 1927, 5). Valavirta painottaa kirjassaan myös laulunopetuksen rinnastamista muihin oppiaineisiin, koska laulut toistavat opittuja asioita ja tuovat niihin tunnesisältöjä. Opettajan helpotukseksi oppikirjan alussa onkin laulujen ryhmitys aineittain. Kansakoulun laulukirjan ja musiikkiopin musiikkioppi osuus on koottu kirjan kolmanteen osaan, mikä helpottaa opettajan työtä, koska opetettavat teoreettiset asiat löytyvät helposti ja näinollen niihin voi nopeasti palata. Valavirta hylkää kaavaopetuksen ja J. Kahman tavoin painottaa peruskolmi- sointujen osaamista.

Kansakoulun laulukirja ja musiikkioppi antaa opettajille joitakin vapauksia. Opetus kehoitetaan toteuttamaan ”siinä määrin kuin se kansakouluasteella on mahdollista” (Valavirta 1927, 5). Samoin opettaja voi käyttää niitä laulunimiä, mitkä hän katsoo parhaimmiksi. Vaikka oppikirja onkin järjestetty neljäksi yksi- vuotiseksi kokonaisuudeksi, opettaja sai rakentaa oppituntinsa (laulun ja musiikkiopin opetuksen) ja lukuvuotensa mieleisekseen. Tärkeää on, että musiikkiopin asioita ei oteta irrallisina vaan laulujen yhteydessä niin että oppilailla on konteksti mihin teoreettisia

asioita yhdistää. Pelkkää korvakuulolaulua Valavirta ei oppikirjassaan kannata. Laulussa oppilaille tulee olla nuottikuva aina edessään, toisin sanoen oppilaille on joko oppikirjat tai sitten opettaja kirjoittaa laulun taululle. (Valavirta 1927, 5-6.)

Wilho Siukonen (1885-1941) pyrki vuonna 1929 painetussa Koululaisen musiikkiopissaan tehostamaan laulunopetuksen myönteisiä puolia. Hän on opetussuunnitelmakomitean mietintöön pohjautuen lisännyt reippaitten ja ilosten laulujen määrää. Uutta on myös se, että kirjan laulut on kirjoitettu tavallista matalampiin sävellajeihin. Kirjassaan Siukonen painottaa myös opettajan opetustavan ja innostuneisuuden vaikutusta oppilaisiin. Koululaisen musiikkiopin laulujen aihevalikoima on jo kohtalaisen laaja. Kirjasta löytyy hengellisiä- ja isänmaallisia lauluja, lauluja heimokansoista ja vieraista maista, lauluja työstä ja luonnosta, ketjulauluja, lepohetken lauluja, leikki- ja urheilulauluja sekä kotiin ja kouluun liittyviä lauluja.

4.3 Pysähtyneisyyden aika

Tultaessa 1930-luvulle pyrittiin kansakoulussa irtautumaan perinteisestä opettajakokouksesta, oppituntien muodollista rakennetta korostavasta opetuksesta (Myyryläinen 1998). Pääosin koulutyön mallina pysyi kuitenkin edelleen vanha ”kuulustele vanha läksy - valmista uusi läksy - pidä kokeita”- perusmalli.

Myös laulunopetuksen uudistamisen saralla tämä vuosikymmen oli huomattavasti hiljaisempi kuin edeltäjänsä. Korvakuulolaulu ja kaavalaulu olivat edelleen keskustelun aiheina. Oppikirjoista ilmestyi paljon uusintapainoksia, joiden pääpyrkimykset olivat pysyneet pääosin entisenlaisina; teoreettisia asioita pyrittiin havainnol-

listamaan ja laulujen sovittamisessa lasten äänialaan kiinnitettiin huomiota. Kansakoulujen uudistuspyrkimykset näkyivät myös laulutunneilla mm. siinä, että oppilaiden omatoimisuuteen kiinnitettiin huomioita ja heikoimmatkin oppilaat pyrittiin ottamaan oppitunneilla huomioon. Yksi 1930-luvun tärkeimmistä edistysaskeleista laulunopetuksessa oli Marja Hellqvistin, Inkeri Keravuoren ja Bertha Relanderin solmisaation käsimerkkien käyttöönotto oppikirjassaan Opi Laulamaan.

Halila (1950) kirjoittaa, että 1930-luvulla tehtiin tutkimus, jonka tulos ei ollut mitenkään mairitteleva. Kolmekymmentäluvun kansakoulun laulunopetuksen uudistaja, korvakuulolaulua kirjoissaan painottava Wilho Siukonen tutki nimittäin kansakoululaisten laulukykyä. Hänen tutkimuksiensa mukaan Pohjois-Pohjanmaalla laulukyvottomia oli keskimäärin 24,7 % kun taas Karjalassa vastaava luku oli 10,1 %. Siukosen tutkimusten mukaan suomalaisten lasten laulukyky (55 %) oli heikompi kuin ruotsalaisten (71 %), virolaisten (72 %), ja saksalaisten (90 %) lasten. (Halila 1950, 188.) Nämä erot selittynevät pääosin sillä, että laulunopetuksen menetöt olivat lähtöisin yleensä Euroopasta ja näin ollen olleet siellä käytössä pidempään kuin Suomessa. Tästä johtuen sekä opettajat että oppilaat olivat harjaantuneempia esimerkiksi säveltapailuun, mistä varmasti oli laulukyvyn kokeessa hyötyä. (Halila 1950, 188).

4.3.1 Laulunopetuksen arvostus 1930-luvulla

Laulunopetuksen arvostuksen vähenemistä kiellii 1930-luvulla moni seikka. Ensimmäkin uusia oppikirjoja ei tullut enää liukuhihnalta. Tämä johtuu varmasti osittain siitä, että Suomen valtion tilanne, epävakaiset olot ja vuonna 1939 alkanut talvisota sekä siitä

selviäminen vaativat kansalaisilta ponnisteluja. Toiseksi Siukosen musertavat tutkimustulokset suomalaisten kansakoululaisten laulukyvystä vaikutti varmasti yleiseen mielipiteeseen laulunopetuksesta. ”Miksi opettaa ainetta, joihin lapsilla ei ole luontaisia taipumuksia?”

Myös taulukoista 5 ja 6 voidaan havaita laulunopetuksen arvostuksen lasku. 1930-luvun alussa laulutuntien osuus oli vähentynyt huomattavasti edellisiin vuosikymmeneihin nähden.

Taulukko 5. Yksiopettajaisen koulun laulunopetus oppivelvollisuuskoulussa. (Halila 1950, 151.)

		1. LUOKKA	2. LUOKKA	3. LUOKKA	4. LUOKKA	YHTEENSÄ			
	Yhteisiä tunteja	Opetus-tunteja	Hiljaisia tunteja	Opetus tunteja	Hiljaisia tunteja	1. ja 2. Luokka	3. ja 4. Luokka		
LAULUA	2	-	-	-	-	2	2		

Taulukko 6. 1930-luvun alun kaupunkijatkokoulun opetusohjelmasta Helsingin suomalaisten jatkokoulujen ohjelma.

	POJAT				TYTÖT				KAUPPALINJA	
	Päivälinja		Iltalinja		Päivälinja		Iltalinja		8.LK	
	7. lk	8. lk	7. lk	8. lk	7. lk	8. lk	7. lk	8. lk	Pojat	Tytöt
Laulua	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-

Koska 1930-luvulla oli samassa tilassa useampi luokka, joita yksi opettaja opetti, oli lukujärjestys nykypäivästä poikkeava. Opetuksen onnistumiseksi oppilaille oli yhteisiä tunteja ja erillisiä oppitunteja. Kuten taulukosta 7 voi huomata, näillä erillisillä tunneilla toinen puoli luokasta teki alkutunnin hiljaista työtä ja toinen puoli sai opetusta. Lopputunnista tilanne kääntyi päinvastaiseksi.

Taulukko 7. Erään kaakkoishämäläisen alakansakoulun lukujärjestys 1930-luvun lopulta. Kursiivilla painetut kohdat olivat hiljaisia tunteja. (Halila 1950, 65.)

KLO	MAANATAI		TIISTAI		KESKIVIikko	
	1.	2.	1.	2.	1.	2.
9.00-9.20	Uskontoa		Kotiseutuoppia		Uskontoa	
9.22-9.50	Kotiseutuoppia		Kotiseutuoppia		Laskentoa	<i>Äidinkieltä</i>
10.00-10.20	Laskentoa	<i>Askartelua</i>	Laskentoa	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>
10.22-10.45	<i>Askartelua</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	Laskentoa	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>
11.15-11.37	<i>Äidinkieltä</i>	Laskentoa	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	Laskentoa	<i>Äidinkieltä</i>
11.37-12.00	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>
12.15-12.37	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	Käsityötä		Laulua	
12.37-13.00	Voimistelua		Käsityötä		Leikkiä	

KLO	TORSTAI		PERJANTAI		LAUANTAI	
	1.	2.	1.	2.	1.	2.
9.00-9.20	Kotiseutuoppia		Uskontoa		Kotiseutuoppia	
9.22-9.50	Kotiseutuoppia		Kotiseutuoppia		Laskentoa	<i>Kotiseutuoppia</i>
10.00-10.22	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Laskentoa</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>
10.22-10.45	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Laskentoa</i>	<i>Laskentoa</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Laskentoa</i>	Laskentoa
11.15-11.37	<i>Laskentoa</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	Laskentoa	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>
11.37-12.00	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>	<i>Äidinkieltä</i>
12.15-12.37	Käsityötä		Laulua		Uskontoa	
12.37-13.00	Käsityötä		Leikkiä		Laulua	

4.3.2 Kolmekymmentäluvun laulunoppikirjoja

Vuosikymmenen vaihtuessa ilmestyi uusintapainoksia mm. Aksel Törnuddin Koulun laulukirjasta (8. painos vuonna 1930), T. Valavirran Kansakoulun laulukirja ja musiikkiopista (2. Painos vuonna 1933) ja Wilho Siukosen Koululaisen musiikkiopista (2. painos vuonna 1938). Suuria muutoksia uusiin painoksiin ei oltu tehty. Joitakin lauluja oli jätetty pois ja uusia lauluja oli tullut tilalle. Lasten äänialaan oli kiinnitetty hieman enemmän huomiota jättämällä turhan korkealle menevät laulut pois.

Uusia tuulia oppikirjamarkkinoille toivat Marja Hellqvist, Inkeri Kera-
vuori ja Bertha Relander. He kiinnittävät huomiota oppilaiden omatoimisuuteen kir-
jassaan *Opi laulamaan*. Tämä vuonna 1938 painettu kirja kritisoi laulun opettamista
korvakuulolta ts. matkimalla, koska oppilaat eivät tuolloin työskentele taitojensa ra-
joilla eivätkä itsenäisesti. Kirja lähtee yksinkertaisista asioista ja uusien asioiden esille
tulossa on otettu huomioon heikommatkin oppilaat. Uutena asiana tämä kirja tuo
opettajille solmisaatioon nykyisinkin käytössä olevat käsimerkit, joilla opettaja voi
selventää oppilaille melodioiden kulkua. *Opi laulamaan* pitää myös sisällään runsaasti
ketjulauluja, joita pidettiin hauskoina ja korvaa kehittävinä.

Kolmekymmentäluvulla alettiin julkaista myös paljon uusintapainoksia
saaneita Lauri Parviaisen Koulun laulukirjoja. Ensimmäinen Parviaisen kansa- ja oppi-
kouluihin tarkoitettu oppikirja ilmestyi vuonna 1935. Tässä kirjassa oli pyritty korjaa-
maan aikaisempien kirjasarjojen heikkous, laulujen yksitoikkoisuus tuomalla lapsille
mm. latinankielisten laulujen suomennoksia ja virolaisia lauluja.

Eino Roihan (1904-1955) Koululaisen musiikkiopista julkaistiin ensim-
mäinen painos vuonna 1938. Tämä oppikirja on jaettu kolmeen osaan, jotka käsitte-
levät sävelvoimaa, sävelkestoja ja sävelkorkeutta. Kirja pitää myös sisällään erilaisia
harjoituksia (esim. rytmi-, asteikko-, ja kolmisointuharjoituksia) ja tehtäviä. Kirja
poikkeaa aikaisemmista musiikin oppikirjoista selittämällä opittavia asioita tarkemmin.
Tässäkin kirjassa opettajalle annetaan vapaus opettaa asioita siinä järjestyksessä, min-
kä hän kulloinkin parhaaksi katsoo.

4.3.3 1940-luvun uudistukset laulunoppikirjoissa

1940-luvulla Suomen valtio kärsi sodista ja niiden seurauksista. Maan jälleenrakennus vaati suomalaisilta suuria ponnistuksia. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että koululaitoksen uudistaminen hidastui. 1940-luvun oppikirjat jatkoivat kielellisesti paranneltujen uusintapainosten linjaa. Oppikirjoihin tuli pieniä lisäyksiä, kuten äänenmuodostusharjoituksia. Uutta oli myös se, että oppikirjojen tekijät pyrkivät vähitellen ajattelemaan kirjojensa kohderyhmää; eri ikäkaudet tarvitsevat erilaisia oppikirjoja.

Vuosikymmenen alussa oppikirjamarkkinoille tuli Opi laulamaan kirjasarjasta uusintapainoksia. Vuonna 1943 ilmestyneen kolmannesta painoksesta voi huomata, että uusintapainokseen oli lisätty äänenmuodostusharjoituksia ja kaikki duuri- ja tavallisimmat molliasteikot.

1940-luvun puolivälissä uusintapainoksensa sai myös J. N. Vainion Valistuksen laulukirja, jonka ensimmäinen painos julkaistiin jo vuonna 1909. Kirjan esipuhe on pysynyt samana ja tuo 1940-luvun opettajille vuosisadan alun ajatuksia musiikinopetuksesta. Edelleen jatkuva kaavalaulun ja korvakuululaulun taistelu näkyy siinä, että kirja sisältää lauluja molempiin metodeihin. Vainion tarkoituksena kuitenkin on, että helpompia lauluja opetettaisiin kaavojen avulla ja vaikeampia lauluja korvakuulolaulua hyväksi käyttäen. Valistuksen laulukirjan laulut ovat pääosin yksiaänisiä. Koska lauluja on tässä kirjassa 321, Vainio (1945, 4) toivoo, että kirjasta olisi oppilaille hyötyä koulun jälkeenkin vaikka iltamissa ja kokouksissa. Kirja on ollut suosittu, ja siitä on otettu useita uusintapainoksia. Näistä uusintapainoksista suurin osa on kuitenkin ollut edeltäjiensä kopioita. Yhdettätoista painosta vuodelta 1920 on hieman korjailtu ja 21. painokseen, joka ilmestyi vuonna 1931, on lisätty lauluja.

Eino Roihan Koululaisen musiikkiopin toinen painos ilmestyi vuonna 1947. Tähän painokseen on lisätty luvut intervalleista ja viisivaihtoista tahtilajista. Myös tekstiä on hieman muokattu ajan vaatimaan asuun.

Armas Maasalon Koulun musiikkiopista julkaistiin 15. painos vuonna 1948. Maasalo kiteyttää esipuheessaan kirjojensa eri painoksissa yli 15 vuotta säilyneen pääperiaatteen seuraavasti: ”Annettakoon nuorten ennen kaikkea laulaa ja tarkkailtakoon sen yhteydessä säveljärjestelmämme perusteita silmin havaittavine merkintöineen” (Maasalo 1948, 1).

Wilho Siukosen Nuorten laulukirjan kolmas, muutettu painos ilmestyi vuonna 1948. Tästä painoksesta poistettiin kaikki virsikirjan virret, koska jokaisella oppilaalla oli jo oma virsikirja. Muutenkin laulujen kirjoa muutettiin hieman nykyaikaisemmaksi. Myös Eino Roihan Koululaisen musiikkioppi sai kolmannen painoksensa juuri ennen vuosikymmenen vaihtumista. Tämä vuonna 1949 painettu oppikirja on pieniä muutoksia lukuunottamatta toisen painoksen kaltainen.

Neljäkymmentäluku ei sodasta huolimatta ollut vain vanhojen oppikirjasarjojen pienen parantelun aikaa. Vuonna 1941 julkaistiin ensimmäinen painos Wilho Siukosen Nuorten laulukirjasta. Tämä kansakoulun yläluokille ja oppikouluun tarkoitettu oppikirjan tarkoitus oli vastata eri ikäkausien erilaisiin musiikillisiin tarpeisiin paremmin kuin läpi kouluajan käytetyt kokoelmateokset. Nuorten laulukirjasta löytyy laulusikermiä, jumalanpalvelus kokonaisuudessaan, joulujuhlaan liittyvät laulut ja tiernapoikiin liittyvät laulut. Tämän lisäksi kirjasta löytyy uusia suomalaisia ja suomennettuja lauluja. Oppikirjaan liittyy myös Koululaisen musiikkitietoa- liite, johon kuuluvat Koululaisen musiikkioppi, Soittimista, Laulujen säveltäjät ja Musiikkisanasto-osiot. Näiden liiteosoiden tarkoituksena on tuoda oppilaiden tietouteen kaikki se mu-

Taulukko 9. Laulun ja musiikin opetus kouluissa 13. kesäkuuta 1941 annetun asetuksen n:o 435, 1 § mukaan; 8-luokkaiset koulut.

SUOMEN- RUOTSINKIELISET KOULUT	KESKIKOULU						LUKIO			
	1.	2.	3.	4.	5.	YHT.	6.	7.	8.	YHT.
8-luokkainen poikalyseo ja 8-luokkaisen yhteislyseon poikaoppilaat, 8-luokkaisen yhteislyseon tyttöoppilaat	2	2	-	-	-	4	-	-	-	4
Vapaaehtoiset aineet: Musiikki tai kolmas vieras uusi kieli	-	-	-	-	-	-	3	2	3	8
Vapaaehtoiset aineet: Laulu	-	-	2	1	1	4	-	-	-	4
Laulua mahdollista opiskella										16
8-luokkainen klassillinen lyseo	2	2	-	-	-	-	-	-	-	4
Vapaaehtoiset aineet: Laulu	-	-	1	1	1	-	1	1	1	6
Laulua mahdollista opiskella										10

Taulukko 10. Laulun ja musiikin opetus kouluissa 13. kesäkuuta 1941 annetun asetuksen n:o 435, 1 § mukaan; 6-luokkaiset koulut.

SUOMEN- RUOTSINKIELISET KOULUT	KESKIKOULU				LUKIO			
	3.	4.	5.	YHT.	6.	7.	8.	YHT.
VAPAAEHTOISET AINEET								
6-luokkainen poikalyseo ja 6-luokkaisen yhteislyseon poikaoppilaat, 6-luokkaisen yhteislyseon tyttöoppilaat	1	1	1	3	-	-	-	-
Musiikki tai kolmas vieras uusi kieli	-	-	-	-	3	2	3	8
Musiikkia mahdollista opiskella								11

Taulukko 11. Laulun ja musiikin opetus kouluissa 13. kesäkuuta 1941 annetun asetuksen n:o 435, 1 § mukaan; 7-luokkainen suomenkielinen tyttölyseo.

	KESKIKOULU					LUKIO			
	3.	4.	5.	6.	YHT.	7.	8.	9.	YHT.
PAKOLLISET AINEET: LAULU	2	1	1	1	5	1	1	1	3
VAPAAEHTOISET AINEET: LAULU TAI KÄSITYÖ	-	-	-	-	-	2	2	2	6
Laulua mahdollista opiskella									14

Samassa asetuksessa puututtiin myös oppitunnin yleisiin puitteisiin, joita pyrittiin näin yhtenäistämään. Asetuksen n:o 435, 4§ koskee oppituntia ja kuuluu seuraavasti:

”Oppitunti kestää 45 minuuttia. Oppitunnit järjestetään kymmenen minuutin väliajoin siten, että enintään kolme tai milloin päivässä on seitsemän oppituntia, enintään neljä tuntia on peräkkäin. Tällaisten tuntijaksojen jälkeen on järjestettävä lomaa vähintään puoli tuntia. Opetuksen laadusta riippuen voidaan tarpeen vaatiessa järjestää peräkkäin kaksi tuntia ilman väliaikaa.”

Laulunopetuksen yhtenäistymisen yhtenä edellytyksenä oli saada Suomeen laulunopettajille yhtenäiset kelpoisuusvaatimukset. Helsingissä annettiinkin 28 päivänä tammikuuta 1944 asetus n:o 80, joka koskee opettajan kelpoisuusvaatimuksia valtion oppikoulujen opettajan virkoihin ja toimiin, joissa opetusaineina ovat laulu ja musiikki. Opetusministeri *Kalle Kaupin* esittelystä Tasavallan Presidentti *Risto Ryti* sääti seuraavaa:

1§

Pääsemistä varten valtion oppikoulujen opettajan virkoihin ja toimiin, joissa opetusaineina ovat laulu ja musiikki, vaaditaan, että hakija on suorittanut:

1. keskikoulututkinnon tai, mikäli on kyseessä normaalilyseon tai Helsingin ruotsinkielisen tyttölyseon virkojen hakija, ylioppilastutkinnon;
2. Sibelius - Akatemian musiikinopettajaseminaarin päästötutkinnon tai Helsingin konservatorion laulunpedagogiikkakurssin;
3. kasvatusopintutkinnon;
4. säädetyllä tavalla suoritettua vähintään kolmen kuukauden auskultoinnin;
5. käytännölliset opettajanäytteet laulussa
6. opetusministeriön määräämälle tutkijalle tutkinnon oppikoululainsäädännössä ja
7. säädetyssä järjestyksessä suoritettua kielikokeen.

Taulukko 13. Laulun ja musiikin opetus kouluissa 12. maaliskuuta 1948 annetun asetuksen n:o 196, 1§ mukaan; 6-luokkaiset koulut.

SUOMEN- JA RUOTSINKIELISET OPPILAAT	KESKIKOULU				LUKIO			
	3.	4.	5.	YHT.	6.	7.	8.	YHT.
6-luokkainen poikalyseo ja 6-luokkaisen yhteislyseon poikaoppilaat, 6-luokkaisen yhteislyseon tyttöoppilaat								
Vapaaehtoiset aineet: Musiikki tai englannin kieli	-	-	-	-	2	2	2	6
Vapaaehtoiset aineet: Laulu	1	1	1	3	-	-	-	-
Musiikkia mahdollista opiskella								9

4.4 Uudistusten aika

Kahden laulunopetuksen uudistamisessa hiljaisen vuosikymmenen jälkeen alkoi tahtua. Vaikka entisistä oppikirjoista edelleen otettiin uusintapainoksia, tuli markkinoille paljon uusia kirjasarjoja, jotka toivat mukanaan monia uudistuksia. Suomen valtion taloudellinen nousu alkoi näkyä koulutyössäkin. Viisikymmentäluvulla otettiin käyttöön koulusoittimia; oppituntien tuli olla virkistävää käytännön toimintaa. Vuosikymmenen loppupuolella heräsikin ajatus musiikkitunneista nykyisessä merkityksessään. Myös levyt ja radio tulivat opetukseen mukaan.

Ongelmina 1950-luvulla olivat mm. oppikirjojen lauluvalikoiman suppeus ja opettajien taso. Vaikka saatavilla olevat lastenlaulut vielä vuosikymmenen alussa olivat vanhoja, ”eilispäivään” liittyviä, oppikirjojen lauluissa pyrittiin ottamaan huomioon lapsen kehitysasteet ja teoreettisia asioita havainnollistettiin lauluin ja kuvin. Viisikymmentäluvulla kiinnitettiin jälleen kerran huomiota opettajan opettamiseen. Laulujen tulkinnan merkitys kasvoi ja ongelmaksi nousi opettajien heikko taso, jota py-

rittiin nostamaan oppikirjoihin liitetyillä tarkoilla ohjeilla. Myös opettajille tarkoitettu musiikkioppi ilmestyi 50-luvulla.

Edellisiin vuosikymmeniin verrattuna laulun merkitys yhteiskunnassa/sivistyselämässä kasvoi. Tästä johtuen tuntien teoriapainotteisuus hieman lisääntyi, pitiään tunneilla oppia kaikki se, minkä katsottiin kuuluvan yleissivistykseen.

4.4.1 Laulunopetuksen edistysaskeleet oppikirjoissa

1950-luvun alkupuolella otettiin useita uusintapainoksia edellisten vuosikymmenien musiikin oppikirjoista. Eino Roihan Koululaisen musiikkiopista julkaistiin vuonna 1952 neljäs painos, jossa oli pieniä muutoksia edeltäjiinsä verrattuna. Vuonna 1953 painettiin Armas Maasaloon Koulun musiikkiopista 16. painos, joka on edellisen painoksen kopio. Hellqvist - Väänänen - Keravuori - Relander nelikon toimittama Opi laulamaan sai kuudennen painoksensa samana vuonna.

Viisikymmentäluvulla ei enää haluttu vaientaa oppilaita, joiden laulutaito ei kouluun tullessa ollut parhaiden oppilaiden tasolla. Tällä vuosikymmenellä pyrittiin ennemminkin rohkaisemaan kaikkia laulamaan. Tähän rohkaisun ilmapiiriin kuuluu Olavi Ingmanin *Laula Sinäkin!*- oppikirja, jonka kouluhallitus hyväksyi 30. lokakuuta 1951 yläkansakoulun oppikirjaksi. Tämä oppikirja pyrkii: ”entistä enemmän huomiomaan sekä lapsen omalaatuisen sielunelämän laulunopetukselle asettamia vaatimuksia että toteuttamaan lapsen asteittain kehkeytyvän laulutaidon edellyttämää opetuskellista näkökohtaa.” (Ingman 1953, 361). Kirjan lopussa todetaan tuon ajan laulunopetuksen ongelma: koululaulun vanhanaikaisuus ja sovinnaisuus. Lapsille ei ollut

tarpeeksi sellaisia lauluja, mitkä vastaisivat ajan kuvaa. Uusista lasten leluista, kuten autoista, sähkömoottoreista ja lennokeista kertovia lauluja ei yksinkertaisesti ollut tarpeeksi. Toinen ongelma oli lasten laulujen musikaalinen tylsyys, joka johtui opettajan taitojen puutteesta. Ingmanin mukaan ”keskitason opettaja ei kykene erittelemään omintakeisesti laulun esitystä, vaan häntä on kädestä pitäen tässä suhteessa ohjattava” (Ingman 1953, 362). Tämä oppikirja sisältääkin lauluihin liittyen runsaasti esitysviitteitä. Oppilasta helpottamaan myös Ingman on liittänyt oppikirjaansa säveltapailun käsimerkit. *Laula Sinäkin!*- oppikirjasta julkaistiin kolmas painos vuonna 1954. Tämä oli täysin edeltäjiensä kaltainen.

Olavi Ingmanin tuotteliaaseen viisikymmentälukuun kuuluu oppikirjojen lisäksi myös *Opettajan Musiikkioppi*. Tämä kirja tehtiin opettajankoulutusta varten. Se haluaa auttaa opettajia ymmärtämään musiikkia. Ingman (1954) painottaa *Opettajan Musiikkiopissa*, että ilman tarvittavia ja jäsenyntyneitä tietoja musiikin teoriasta ja muodoista ihminen ei voi nauttia musiikin kuuntelusta. Hänen mielestään tarvitsemme musiikkia kuunnellessamme tietoja, joiden mukaan jäsenämme havaintojamme. (Ingman 1954, 4.) Näitä tietoja *Opettajan Musiikkioppi* tarjoaa opettajaksi opiskeleville riittämiin. Kirja pitää sisällään mm. muunnetut ja korusäveliset iskualamuodot, kirkkosävellajit, yläsävelet ja viritysjärjestelmät, kadenssit, modulaatiot, erilaiset muotoyksiköt kuten yksiö ja kehiö, sekä erilaiset soittimet.

Olavi Pesonen käsittelee kirjassaan *Musiikin alkeet* (1954) suppeasti musiikin teoriaan liittyviä asioita ja muista oppikirjoista poiketen painottaa musiikin esittämiseen liittyviä keinoja ja sävellysmuotoja. Hän pitää tärkeänä myös sitä, että oppilaille ei tarjota vain kuvia nuottiesimerkkejä opetettavista lauluista, vaan ne pitäisi havainnollistaa hänen toimittamansa *Laulukirjan* avulla.

Nykyisin tällaisesta havainnollistamisesta käytetään nimeä Soiva kuva.

Oppikirjojen ja opettajien musiikkiopin lisäksi viisikymmentäluvulla julkaistiin Jouko Pesolan tehtävävihkonen Musiikin työtehtäviä kouluja ja koteja varten. Tämä vuonna 1955 painettu vihko pyrkii elävöittämään musiikin teorian opetusta ja lisäämään lasten kiinnostusta sitä kohtaan mm. selittämällä asioita niin, että lapsi pysyy ne käsittämään.

Arvo Vainion Sävelaapinen oli kouluhallituksen hyväksymä oppikirja suomenkielisiin kansakoulunopettajaseminaareihin ja oppikouluihin. Kirjan tarkoituksena on helpottaa opettajan työtä tarjoamalla opettajille erilaisia vaihtoehtoja, joilla virkistää opetustaan. Tällaisena vaihtoehtona kirja tarjoaa mm. säveltäjä Juhani Pohjanmiehen suunnitteleman *metallofonin*. Soittimen käyttöä koulun musiikinopetuksessa perustellaan mm. sillä, että vain soittamalla opettaja voi saada kaikki oppilaat (edellyttäen että laulukyvyttömät oppilaat eivät osallistu laulamiseen) puuhailuun mukaan. Osa musiikinopettajista vastusti soittimien käyttöä kouluopetuksessa. Opettajille suunnatussa esipuheessaan Vainio kysyykin: ”Olisiko siis koulun yhä edelleen kasvatettava musiikillisesti pimeitä yksilöitä, kun kerran löytyy keinoja laulukyvyttömiensäkin kehittämiseksi?” (Vainio 1956, 8).

Musiikin merkitys sivistyselämässä kasvoi 1950-luvun lopulla. Tämä asetti musiikinopetukselle uusia haasteita, joihin Arvo Vainion Sävelaapinen pyrkii myös vastaamaan. Koska ihmisiltä edellytettiin monipuolista musikaalista valistuneisuutta, on Sävelaapisessa tehostettu musiikinteorian opetusta. Vaikka laulua ja sen tuottamaa iloa ei saanut tunneilta puuttua, laulutunnit eivät saaneet enää olla pelkästään virkistystunteja, vaan niillä tuli myös opettaa ”laaja oppimäärä musiikin teoriaa, rytmij- ja sävelkorkeustajun kehittämistä tarkoittavaa harjoittamista, äänenkäytön

harjoituksia, nuottikirjoituksen opettamista ja laulujen sanasisällön omaksumista tarkoittavaa oppimista ja jonkin verran musiikinhistoriankin alkeita."(Vainio 1957, 5).

18. uusintapainoksen sai samana vuonna Armas Maasalon Koulun musiikkioppi.

4.4.2 Matti Rautio musiikinopetuksen uudistajana

Matti Rautio (1922-1986), Helsingin koulumusiikkiosaston johtaja ja Suomen Musiikinopettajain liiton puheenjohtaja (1958-67) kuuluu Suomen musiikinopetuksen kehittäjistä puhuttaessa tärkeimpien nimien joukkoon. Uusklassiseen tyyliin kuuluvien sävellystensä lisäksi hän toi Suomen musiikki- ja varsinkin kouluelämälle huomattavan lisän mm. tuomalla Suomeen Orff-soittimet ja säveltämällä sekä toimittamalla pedagogista materiaalia.

Vuonna 1957 ilmestyi Jorma Pukkilan ja Matti Raution 399-sivuinen oppikirja Musiikkia oppimaan, joka pyrki viemään Suomen musiikinopetusta eteenpäin tuomalla opettajien käyttöön oppikirjan, joka kuvastaisi aikansa musiikkipedagogian saavutuksia (esim. koulusoittimet). Laulutuntien tähänastinen pääpaino oli ollut laulamissa, osin pelkässä korvakuulolaulussa. Jorma Pukkilan ja Matti Raution mielestä laulutuntien tulisi olla musiikkitunteja, toisin sanoen. laulamisen lisäksi oppituntien tulisi koostua yleisestä musiikkitietoudesta, musiikkiopin alkeista ja koulusoittimien soittamaan opettelusta. Tästäkin oppikirjasta käy selväksi 1950-luvun loppuun sijoittuva musiikin merkityksen kasvu sivistyselämässä. Sekä yleisen musiikkitietouden että musiikkiopin alkeiden opetuksessa pyritään saavuttamaan sellaiset tiedot ja taidot, jotka katsotaan kuuluvan yleissivistykseen. Teoriaosuuksia on pyritty

havainnollistamaan kuvin ja viittauksin lauluihin, joissa opetettavana oleva asia esiintyy käytännössä. Kirjan esipuheessa on myös maininta siitä, että oppilaiden tulisi kuunnella musiikkia äänilevyiltä ja radiosta. Säveltapailunimiin Musiikkia oppimaan tuo kaksi uudistusta: sol on muutettu so: ksi ja si ti: ksi. Oppikirja esittelee myös monta uutta koulusoitinta (esimerkiksi triangeli) ja suosittaa opettajille erilaisten koulusoittimien runsasta käyttöä. Laulujen valinnassa kirjan tekijät ovat ottaneet huomioon opetussuunnitelmakomitean mietinnössään korostaman reippauden ja vireyden. Sävellajit ovat yksinkertaisia ja laulujen ambitus on yleensä b: n ja e2 välillä. Laulujen aiheissa noudatetaan lapsen kehitystä, kodista ja lapsen leikeistä luontoon ja isänmaahan. Kaanoneita tässä oppikirjassa on runsaasti.

Emile Jaques - Dalcrosen ja Carl Orffin ajatuksiin musiikinopetuksesta tutustunut Matti Rautio jatkaa koulusoittimien esille tuontia vuonna 1959 ilmestyneessä kirjassaan Rytmikasvatus ja koulusoittimet. Musiikkia oppimaan- kirjansa tavoin hän painottaa edelleen laulutunnin laajentamista monipuolisemmaksi musiikkitunniksi, joka pitää sisällään käytännön toimintaa (rytmikasvatus ja siihen liittyvät koulusoittimet). Alkusanoissaan hän tuo myös uudenlaisen näkökulman musiikin opetukseen:

”Musiikki on käsitettävä ennenkaikkea aineeksi, jolla on mitä suurin kasvatuksellinen merkitys. Musiikkikasvatus voikin parhaimmillaan olla varsin merkittävä tekijä kehittäessään sekä yksilöllistä persoonallisuutta että yhteiskunnan kannalta niin tärkeää sosiaalista yhteenkuuluvaisuuden tunnetta.” (Rautio 1959, 5).

5. KOHTI PERUSKOULUA

1960-luvulla laulutuntien merkityksessä alettiin ottaa huomioon myös opettajaa; tuntien tuli olla virkistäviä myös opettajalle. Laulutuntien nimeksi tuli vuonna 1963 musiikkitunnit ja vuodesta 1966 lähtien on Suomeen perustettu musiikkiluokkia. Ensimmäinen Unkarista opetusmallinsa saanut musiikkiluokka perustettiin Lahteen, jonka jälkeen omansa saivat vuonna 1968 Turku ja Jyväskylä. 1960-luvulla oppikirjoja ”päivitettiin” ajanmukaisiksi ja uusia, osin kansainvälisiäkin lauluja ilmestyi perinteisten kansanlaulujen joukkoon. Tällä vuosikymmenellä nousi perinteisten laulujen arvo ja niiden oikein oppimista pidettiin jälkipolvien takia tärkeänä. Suurena edistysaskeleena voidaan pitää oppilaiden virheellisen laulamisen syiden löytämistä. Enää ei väärinlaulavaa oppilasta automaattisesti pidetty ”sävelkorvattomana” vaan ymmärrettiin se, että virheet voivat johtua elimellisestä viasta, harjoituksen puutteesta tai yksinkertaisesti haluttomuudesta laulaa.

5.1 Olavi Ingman laulunopetuksen kehittäjänä 1960-luvulla

Olavi Ingmanilta julkaistiin laulunopetusmetodeja vertaileva ja käyttökelpoisimpia metodeja yhdistelevä Laulun opetus- teoksen kolmas painos vuonna 1963. Ensimmäinen painos julkaistiin vuonna 1951 ja hämmästyttävää oli havaita, että alkusanat olivat säilyneet samanlaisina ja että vielä 1960-luvulla suomalaisten musiikillisia ky-

kyjä epäiltiin. Ingman toteaa jo alkusanoissaan

”Koululaulumme routaisessa ja hallaisessa maastossa tulee luonto, so. lasten ja opettajien musiikillinen taso, vähitellen suorittamaan oman pelkistyksensä, ja se, mitä voi jäädä jäljelle, on oleva yksinkertaista, käytännöllistä, havainnollista ja lapsenomaista.” (Ingman 1963, 3).

Ingman kiteyttää laulunopetuksen päämäärät seuraavasti: ”Laulunopetus on musiikinopetusta, ja sellaisenaan se on osa sitä yleistä musiikkikasvatusta, jonka on määrä antaa kansallemme musiikinviljelyn perustiedot- ja taidot.” (Ingman 1963, 5). Tämän lisäksi oppilaiden tulisi oppia laulamaan oikein ja osata opettaa jälkipolville perinteisiin kuuluvat laulut. Laulutuntiin olennaisesti kuuluvaa iloa ei tässäkään kirjassa haluta sulkea pois. Sen sijaan sävelkorvattomien yksilöiden määrä halutaan rajata mahdollisimman suppeaksi huomauttamalla, että usein väärin laulaminen johtuu joko äänielimistöissä olevasta viasta, harjoituksen puutteesta tai yksinkertaisesti haluttomuudesta laulaa.

Laulutunnin kulusta Olavi Ingmanilla oli selkeä käsitys. Laulutunnin jäsenyskaava kansakoulun ensimmäiselle, toiselle ja kolmannelle luokalle oli seuraavanlainen:

1. Alkuharjoitus (noin 2-3 min.).
2. Laulutehtävän kuulustelu (noin 5 min.)
 - a) sanat
 - b) sävelmä.
3. Uuden laulutehtävän valmistus
 - a) tehtävän ilmoitus,
 - b) mallilaulu tai lausunta,
 - c) sanaselitykset,
 - d) sanojen harjoittelu,
 - e) laulun harjoittelu,
 - ea) sävelmän ja lausunnan harjoittelu,
 - eb) motorista harjoittelua
 - ec) esityksen ohjaus
 - ed) harjoittelun vaihtelukeino-

jen käyttö,
ee) kokoaminen.

Kansakoulun kolmannelta luokalta oppikouluun laulutunnin rakenne oli hieman erilainen.

1. Alkulaulu
2. Laulutehtävän kuulustelu tai 2. Musiikkioppia
3. Musiikkioppia tai 3. Laulutehtävän kuulustelu
4. Uuden laulutehtävän valmistus
 - a) suppea valmistava keskustelu ja tehtävän ilmoitus
 - b) b-e kuten yllä

Alakoulussa ei Ingmanin mukaan tarvita valmistavaa keskustelua, koska laulun aihe liittyy ympäristötiedon tuntiin, ja on näin ollen oppilaille tuttu. (Ingman 1963, 20.)

Olavi Ingman kannatti korvakuulolaulun käyttöä sävelmän opetuksessa, koska se hänen mielestään havaintoon perustuvana oli alkuasteella luonnollisin ja musikaalisin opetustapa. Lasten tuli saada keskittyä laulamiseen. Hän pitää kuitenkin tärkeänä sitä, että lapset saisivat nuottikuvan eteensä mahdollisimman varhain. Näin lapset tottuisivat seuraamaan nuottikuvaa ja opettajankin olisi helpompaa selittää oppilaille missä kohti he laulavat väärin. (Ingman 1963, 21.)

5.2 1960-luvun uudistukset oppikirjoissa

Kuusikymmentäluvun alussa, vuonna 1961 julkaistiin Wilho Siukosen Nuorten laulukirjan kuudes painos, jonka ainoat muutokset olivat säveltäjiin liittyvässä osiossa. Säveltäjien tietoja päivitettiin aikaansa vastaaviksi.

Vuonna 1963 ilmestyi myös uusi musiikin historia oppikouluihin. Rakel Suomen Pieni musiikin historia on aikaisempia, oppikouluun turhan laajoja oppikirjoja suppeampi. Historian elävöittämiseksi Rakel Suominen suosittelee vihkosessa mainittujen sävellysten soittamista, laulamista ja äänilevyiltä kuuntelemista.

Erkki Pohjolan ja Egil Cederlöfin Piiri pieni pyörii, Musica 1 on kansakoulun 1. ja 2. luokkaa varten toimitettu osa koulujen musiikinopetukseen suunnatusta oppikirjasarjasta. Tämä vuonna 1964 sekä suomen- että ruotsin kielisenä ilmestynyt oppikirja pyrkii tarjoamaan musiikkiin erikoistumattomallekin opettajalle keinot toteuttaa ulkomailla jo pidempään käytössä olleita menetelmiä (Carl Orff) Suomen oloihin sovellettuina. Myös usko suomalaislapsien musiikillisiin kykyihin on tässä oppikirjassa korkeammalla kuin aikaisemmin ilmestyneissä. Kuitenkin laulutunnin tarkoitus, ilon ja virkistykseen tuottaminen oppilaille ja opettajalle, on tässäkin kirjassa pysynyt samana. Maailmankuvan avartumisen huomaa mm. siinä, että tässä kirjassa on käytetty lasten elämysmaailmaan liittyvien laulujen lisäksi paljon ulkomaalaisia lauluja. Kirjan loppuun on koottu tyypillisimmin kansallisuuttaan edustavat laulut ”Laulu kiertää maailmaa”- osastoksi.

Vuonna 1966 ilmestyi Wilho Siukosen kansakoulun ylemmille luokille ja oppikouluun tarkoitettu oppikirjasta Nuorten laulukirja seitsemäs painos. Tässä painoksessa joidenkin laulujen sanoja on tarkistettu, muutama laulu vaihdettu nykyaikaisemmaksi ja kirjaan on myös lisätty pari aivan uutta laulua. Myös säveltäjien esittelyä on hieman uudistettu. Seuraavana vuonna ilmestyi Pohjola - Cederlöfin Tie musiikkiin, Musica 2, oppilaan ja opettajan kirjat. Näiden kirjojen päämäärät ovat samat kuin Musica 1:ssä. Oppilaan kirjaan tuli uusintapainoksia vuosina 1968-70. Opettajan kirjan kolmas painos julkaistiin 1969 ja neljäs painos ilmestyi vuonna 1971.

5.3 Laulun tuntimäärien muutokset 1960-luvulla

Oppiaineiden ja asiasisältöjen muuttuessa tarvittiin muutoksia oppituntien järjestämisessä. Niinpä Helsingissä 24 päivänä maaliskuuta vuonna 1961 antoi Tasavallan Presidentti *Urho Kekkonen* oppikoulujen lukusuunnitelmia koskevan asetuksen n:o 169. Tämä asetus kumoaa 12 maaliskuuta 1948 annetun asetuksen (196/48) 5 § seuraavanlaiseksi:

5 §.

Oppitunti kestää 45 minuuttia. Oppitunnit järjestetään kymmenen minuutin väliajoin siten, että enintään neljä tuntia on peräkkäin. Tällaisen tuntijakson jälkeen on järjestettävä lomaa vähintään puoli tuntia. Opetuksen laadusta riippuen voidaan tarpeen tarpeen vaatiessa järjestää peräkkäin enintään kolme tuntia ilman väliaikaa. Eri aineiden oppitunnit on mahdollisuuden mukaan jaettava tasaisesti viikon eri päiville.

Laulunopetuksen tuntimäärät pysyivät 1960-luvulla kutakuinkin entisenlaisena. Ainoastaan kahdeksanluokkaisessa koulussa laulun tuntimäärä on vähentynyt kahdella. (Taulukot 14-17.) Laulunopetuksen suhdetta muihin oppiaineisiin vuonna 1971 voi tarkastella liitteiden 2 ja 3 avulla.

Taulukko 14. Laulun opetus vuoden 1968 lukusuunnitelmissa, 8-luokkainen linjakoinen lyseo ja yhteislyseo sekä 5-luokkainen keskikoulu. Suluissa olevat numerot osoittavat luokan ulkopuolella suoritettavasta työstä laskettavat viikkotuntimäärät. (Meinander - Aattonen 1968, 384-391.)

Poikalyyseo ja yhteislyseon poika- ja tyttöoppilaat	KESKIKOULU						LUKIO Kieli ja mat. linja				YHTEENSÄ	
	1. lk	2. lk	3. lk	4. lk	5. lk	Yht.	6. lk	7. lk	8. lk	Yhteensä	Kieli & mat. linja	Koko koulussa viikkotunteja
Laulu	2 (0,5)	2 (0,5)	-	-	-	4 (1,0)	-	-	-	-	4	4 (1,0)
Kaikkia aineita yhteensä	32	32	33	33	33	163	33	33	33	99	262	292 (56,75)
VAPAAEHTO ISET AINEET												
Laulu	-	-	2 (0,5)	1 (0,5)	1 (0,5)	4 (0,5)	-	-	-	-	4	4 (0,5)
Musiikki tai englannin kieli	-	-	-	-	-	-	2	2	2	6	6	6
Yhteensä vap. eht. aineet mukaan lukien	32	32	35	36	36	171	35	35	35	105	276	306 (58,5)

Taulukko 15. Laulun opetus vuoden 1968 lukusuunnitelmissa, klassillinen lyseo. Suluissa olevat numerot osoittavat luokan ulkopuolella suoritettavasta työstä laskettavat tuntimäärät. (Meinander - Aattonen 1968, 386-387.)

	1. lk	2. lk	3. lk	4. lk	5. lk	6. lk	7. lk	8. lk	Yht.
Laulu	2 (0,5)	2 (0,5)	-	-	-	-	-	-	4 (4,5)
Kaikkia aineita yhteensä	31	32	33	33	33	33	33	33	287 (57,25)
VAPAAEHTO ISET AINEET									
Laulu	-	-	1 (0,5)	1 (0,5)	1 (0,5)	1 (0,5)	1 (0,5)	1 (0,5)	6 (3,0)
Yht. vapaa ehtoiset aineet mukaan lukien	33	34	36	36	36	34	34	34	307 (62,0)

Taulukko 16. Laulun opetus vuoden 1968 lukusuunnitelmissa, 9-luokkainen tyttölyseo ja 6-luokkainen tyttökoulu. Suluissa olevat numerot osoittavat luokan ulkopuolella suoritettavasta työstä laskettavat tuntimäärät. (Meinander - Aattonen 1968, 388-389.)

	KESKIKOULU							LUKIO				YHT.	
	1. lk	2.lk	3. lk	4. lk	5. lk	6. lk	Yht.	7. lk	8. lk	9. lk	Yht.	Kieli & ma-te. Linja	Viikko tunteja
Laulu	2 (0,5)	2 (0,5)	2 (0,5)	2 (0,5)	2 (0,5)	2 (0,5)	12 (3,0)	1 (0,5)	1 (0,5)	1 (0,5)	3 (1,5)	15	15 (4,5)
Kaikkia aineita yhteensä	32	32	32	33	33	33	195	32	32	33	97	292	328 (70,0)
VAPAA EHTO ISET AINEET													
Laulu tai käsityö	-	-	-	-	-	-	-	2 (0,25)	2 (0,25)	2 (0,25)	6 (0,75)	6	6 (0,75)
Kaikkia aineita yhteensä	32	32	32	33	35	35	199	34	34	35	103	302	338 (71,75)

Taulukko 17. Laulun opetus vuoden 1968 lukusuunnitelmissa, 6-luokkainen poikalyseo ja yhteislyseo sekä 3-luokkainen keskikoulu. Suluissa olevat numerot osoittavat luokan ulkopuolella suoritettavasta työstä laskettavat tuntimäärät. (Meinander - Aattonen 1968, 390-391.)

	KESKIKOULU				LUKIO				YHTEENSÄ	
	3. lk	4. lk	5. lk	Yht.	6. lk	7. lk	8. lk	Yht.	Kieli & mat. linja	Koko koulussa viikkotunteja
VAPAAEHOISET AINEET										
Laulu	1 (0,5)	1 (0,5)	1 (0,5)	3 (1,5)	-	-	-	-	3	3 (1,5)
Musiikki tai englannin kieli	-	-	-	-	2	2	2	6	6	6
Kaikkia aineita yhteensä	36	36	36	108	35	35	35	105	213	258 (51,0)

5.4 Siirtyminen peruskouluun

Yleiseksi oppivelvollisuuskouluksi tarkoitettu kansalaiskoulu jäi Myyryläisen (1998) mukaan vain pienen oppilasmäärän kouluksi oppikoulun kouluttaessa suuret oppilasmäärät. Kun peruskoulua, tyttöjen ja poikien yhteistä oppilaitosta alettiin suunnitella, oppikouluihmiset asettuivat vastustavalle kannalle kun taas kansakouluväki kannatti ajatusta alusta asti.

Peruskoulun läpimurtoa helpotti laaja kokeilutoiminta ja 1960-luvulla alkanut alueellinen koulusuunnittelu. Itse peruskouluun siirtyminen aloitettiin Lapista ja päätettiin Helsinkiin. Järjestys oli tällainen Myyryläisen (1998) mukaan siksi, että pohjoisessa oli peruskoulutus keskikoulut mukaanlukien valmiiksi kunnallista ja siellä oli paljon kokeilukouluja.

Eduskunta hyväksyi peruskoulun puitelain 26.7.1968 ja peruskouluasetus annettiin 26.6.1970. Tämän asetuksen mukaan kaikkien oppilaiden koulunkäyntiaika oli yhdeksän vuotta entisen 4-8 vuoden sijaan. Peruskoulun kuusi alinta luokkaa muodostavat ala-asteen ja kolme ylintä yläasteen. Entinen kansakoulun ja oppikoulun linjajaon tilalle tuli valinnaisia aineita ja erilaajuisia kursseja. Peruskoulussa tuettiin opinnoissaan jälkeenjääneitä tukiopetuksella. Peruskoulu toteutettiin tiukan tuntijaon puitteissa ja alusta lähtien opettajien taistelu tunneista oli kovaa. Uutena opettajakategoriana tulivat erikoistuneet luokanopettajat, joiden käyttämistä peruskoulu Myyryläisen (1998) mukaan suosi.

Peruskoulun aikana pakollisten musiikkituntien määrä on vähentynyt, mutta itse oppituntien sisältö on monipuolistunut. Nykytekniikka on tuonut oman lisänsä sekä soittimiin että oppikirjoihin. Myös tietokoneet ovat tulleet osaksi musiikin

tekemistä ja musiikkiluokkia. Kansainvälisyys on ”päivän sana” oppitunneilla, joilla kuumimmat hitit tulevat oppilaiden tulkittaviksi. Opettajien vastuulle jääkin, ettei oppitunneista tulisi liian yksipuolisia, pop-musiikkiin painottuneita.

6. PÄÄTÄNTÖ

Koska meidän on tärkeää tietää opettamamme aineen historiallisia vaiheita ja pääsuuntauksia, olen tutkimuksessani seurannut musiikinopetuksen vaiheita antiikin Kreikasta peruskoulun alkuun. Tutkimukseni voidaan jakaa kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa pyrin kuvaamaan musiikinopetuksen yleistä kehittymistä ja sivussa tuomaan esille musiikinopetuksen vaiheita Suomessa. Toisessa osassa keskityn Suomen musiikinopetukseen 1900-luvulla, sen ongelmiin ja kehittymiseen. Sekä molemmissa osioissa olevista taulukoista että työni lopussa olevista liitteistä voi seurata musiikinopetuksen tuntimäärien vaihteluja eri aikakausina. Näitä tuntimääriä voi verrata musiikinopetuksen yleisiin päämääriin ja arvostukseen, joita työni myös pyrkii kuvaamaan.

Tutkimuksestani käy selvästi ilmi, että suuri osa nykyisestä musiikinopetuksesta perustuu ainakin osittain menneeseen. Jo antiikin Kreikassa uskottiin musiikin vaikuttavan ihmisen tunne-elämän kehitykseen. Tästä johtuen musiikki esittikin tärkeää osaa lasten ja nuorten kasvatuksessa. Rooman vallan aikana havaittiin oppilaiden erilaisuus; kaikki eivät opi samalla tavalla ja opettajalla tulee olla hallussaan erilaisia opetustapoja.

Kirkon asema vaihteli eri aikakausina. Keskiajalla kulttuurin vaaliminen jäi kirkon tehtäväksi ja teologiaan liittyvänä musiikin asema oli tärkeä. Suomalaisissa kouluissa laulun oppitunneilla, joita oli yksi päivässä, opetettiin virsilaulua ja liturgiaa korvakuulolaulua hyväksi käyttäen. Renessanssin aikakautena musiikin merkitys kasvatuksessa korostuu jälleen ja sitä aletaan pitämään tärkeänä osana sivistyneen ihmi-

sen koulutusta. Uskonpuhdistuksen aikana nousee kirkko taas esiin voimakkaana vaikuttajana. Uskonnollisella musiikilla pyrittiin kasvattamaan ”siivoja ja oivallisia”, Jumalaa kunnioittavia ihmisiä. Vuonna 1571 annettiin Ruotsi-Suomen ensimmäinen koulujärjestys, joka vahvisti laulun opetuksen asemaa. Laulu määrättiin pakolliseksi oppiaineeksi, jota oli opetettava tunti päivässä.

Tultaessa 1600-luvulle alettiin musiikkia pitää jälleen kasvatusvoimana, jolla oli valta ihmisen luonteeseen ja tapoihin. Laulutunteja oli edelleen yksi päivässä. Laulettu musiikki oli vielä pitkälti uskonnollista musiikkia, mutta maallinen musiikki alkoi vähitellen saada kouluista jalansijaa. Merkittävää oli myös soitinmusiikin, pääasiassa puhallinmusiikin saapuminen kouluihin. Myös valistuksen aikana, 1700-luvulla musiikkia pidettiin kasvatuksesta puhuttaessa yleisesti hyödyllisenä. Oppitunnit koostuivat virsistä, latinankielisistä lauluista, lauluharjoituksista ja teorian alkeista. Vuonna 1724 annetussa koulujärjestyksessä laulutuntien määrä väheni kahteen/ viikko.

Kirkon vaikutus koulutuksessa väheni 1800-luvulla. Tämä johti myös musiikin aseman heikkenemiseen ja asteittaiseen tuntien vähenemiseen; virkistysaineena pidettyä laulua opetettiin kaksi tuntia viikossa, ja osasta kouluja laulutunnit poistettiin välillä kokonaan. Musiikin katsottiin kuitenkin edelleen lahjoittavan iloa ja sopusointua, ts. vaikuttavan ihmisten luonteeseen ja mielialaan. Laulutuntien tuli olla iloisia. Niillä pyrittiin opettamaan mm. hengitystekniikkaa, ääntämistä ja äänenmuodostusta. Opetus perustui ulkoa opetteluun ja kuulusteluihin. Tuntien peruskaavana voidaan pitää ns. kolmijakoa; virret, maalliset laulut ja musiikinteoria saivat kukin kolmanneksen oppitunnista. 1800-luvulla tuli myös lisää soittimia (esim. psalmodikko) koulukäyttöön.

Uutta tietoa tutkimukseni tuo Suomen musiikinopetuksen kehityksestä 1900-luvun alusta peruskoulun alkuun. Tällä aikavälillä Suomen musiikinopetuksessa voidaan havaita suuria, hitaasti ratkenneita ongelmia kuten oppikirjojen, opetuskeinojen (korvakuululaulu vs. kaavalaulu), lauluston ja musiikkitermistön yhtenäistäminen. Hämmästyttävää oli myös havaita, kuinka kauan musiikinopettajilla on ollut samoja ongelmia (mm. rahanpuute ja tilojen heikkous) kuin nykyisinkin. Puutteista ja ongelmista huolimatta laulutunteja pidettiin tuolloinkin virkistystunteina, joiden tarkoituksena oli mm. virheettömyyden laulamiseen oppiminen, lauluharrastuksen lisääminen ja oikea äänenkäyttö.

Havaintoni musiikinopetuksesta ovat yleistettävissä pääpiirteinä, yleisinä havaintoina. Ei voida ajatella, että kaikki opettajat olisivat opettaneet tietyllä tavalla. Täytyy muistaa opettajan henkilökohtaisen panoksen suuri merkitys oppituntien sisällöstä ja opetuskeinoista puhuttaessa. Myös käytettyjen oppikirjojen erilaisuus, mahdolliset ohjeet opettajille tai niiden puuttuminen vaikuttivat 1900-luvun opetukseen suuresti. Musiikinopettajakoulutuksen käynnistyminen sekä television ja radion muukaantulo toivat aivan uusia mahdollisuuksia niille, jotka näistä etuisuuksista pääsivät nauttimaan.

Tutkimukseni tuomaa tietoa voivat opettajiksi opiskelevat hyödyntää mm. kokeilemalla opettaa eri tyyleillä (esim. korvakuulolaululla) tai kokeilemalla käyttää esim. Olavi Ingmanin laulutunteja varten suunnittelemissa kaavoissa (tuntisuunnitelmissä). Tutkimukseni mahdollistaa muun muassa musiikkia opettaville opettajille myös oman opettamisen peilaamista lähi-historiaan. Oli mielenkiintoista havaita, kuinka kaukaa historiasta monet meille niin itsestään selvät opetusmenetelmät ja päämäärät tulevat.

Mielenkiintoisena jatkotutkimuksen aiheena pitäisin syvällisempää perehtymistä musiikinopetuksen, oppituntien muuttumiseen käytännössä. Tässä työssä voisi käyttää hyväksi koululaisten vihkoihin tekemiä muistiinpanoja ja 1900-luvun alkupuolella kouluansa käyneiden haastatteluja.

LÄHTEET

- ANDERSSON, Otto - HEDMAN, Edv. - KROHN, Ilmari - SARLIN, Anna 1913.
Koulujen laululipas 1:nen ja 2:nen vihko. Porvoo: WSOY
- BANTOCK, G.H 1980. Studies in the History of Educational Theory volume 1: Artifice and Nature, 1350-1765. Beccles ja Lontoo: William Clowes Limited
- BANTOCK, G.H 1984. Studies in the History of Educational Theory volume 2: The Minds and the Masses 1760-1980. Chatham: Mackays
- BRANDELL, G 1931. Svenska undervisningsväsendets och uppfostrans historia. Lund: Carl Bloms boktryckeri
- FISCHER, Hans 1954. Handbuch der Musikerziehung. Berlin: Rembrandt-Verlag, Konrad Lemmer
- GRUE-SORENSEN, K 1961. Kasvatuksen historia 1: muinaisuudesta valistukseen. Porvoo: WSOY
- GRUE-SORENSEN, K. 1961. Kasvatuksen historia 2: Pestalozzista nykyaikaan. Porvoo: WSOY
- HALILA, Aimo 1950. Suomen kansakoululaitoksen historia, osa IV. Turku: Uuden Auran Osakeyhtiön kirjapaino
- HANNIKAINEN, P. J. 1910. Laulutoveri. Jyväskylä: K. J. Gummerus osakeyhtiö
- HANNIKAINEN, P. J. 1924. Koulun musiikkioppi, seitsemäs painos. Jyväskylä: K. J. Gummerus Oy:n kirjapaino
- HANNIKAINEN, P. J. 1927. Koulun musiikkioppi, kahdeksas painos. Jyväskylä: K. J. Gummerus Oy:n kirjapaino
- HANNIKAINEN P. J. 1927. Sirkkunen. Jyväskylä: K. J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapainossa
- HELA, Martti 1917. Laulu kansakoulun virkistysaineena. Helsinki: Raittiuskansan Kirjapaino
- HELLQVIST, Marja - KERAVUORI, Inkeri - RELANDER, Bertha 1938. Opi laulamaan. Jyväskylä: Oy Jyväskylän kirjapaino
- HELLQVIST - VÄÄNÄNEN, Marja - KERAVUORI, Inkeri - RELANDER, Bertha 1939. Opi laulamaan; toinen painos. Jyväskylä: Oy Jyväskylän kirjapaino
- HELLQVIST - VÄÄNÄNEN, Marja - KERAVUORI, Inkeri - RELANDER, Bertha 1943. Opi laulamaan; kolmas painos. Jyväskylä: Oy Jyväskylän kirjapaino
- HELLQVIST - VÄÄNÄNEN, Marja - KERAVUORI, Inkeri - RELANDER, Bertha 1953. Opi laulamaan; kuudes painos. Helsinki: Kustannus Oy Otavan laakapaino
- HEURLIN, Paula af 1917. Kansakoulun uusi laulukirja. Jyväskylä: Sydän - Suomen kirjapaino
- IISALO, Taimo 1989. Kouluopetuksen vaihteita. Keuruu: Otava
- INGMAN, Olavi 1953. Laula sinäkin; toinen, muuttamaton painos. Porvoo: WSOY
- INGMAN, Olavi 1954. Laula sinäkin; kolmas painos. Porvoo: WSOY

- INGMAN, Olavi 1955. Opettajan musiikkioppi. Porvoo: WSOY
- INGMAN, Olavi 1963. Laulun opetus; kolmas painos. Porvoo: WSOY
- INGMAN, Olavi 1963. Koulun musiikkioppi; 16. painos. Porvoo: WSOY
- KAHMA, J 1919. Säveltapailuoppi ja laulukirja. Jyväskylä: Keski-suomalaisen kirja paino
- KAHMA, J. 1925. Säveltapailuoppi ja laulukirja; toinen painos. Jyväskylä: Keski-suomalaisen kirjapaino
- KOULUHALLITUS 1987. Peruskoulun opetuksen opas: musiikki. Helsinki: Valtion painatuskeskus
- LAULUNOPETTAJAYHDISTYKSEN JULKAISU 1906. Laula oikein. Helsinki: Tietosanakirja-Osakeyhtiö
- LINNANKIVI, Marja - TENKKU, Liisa - URHO, Ellen 1981. Musiikin didaktiikka. Jyväskylä: Gummerus
- MAASALO, Armas 1917. Koulun musiikkioppi. Porvoo: WSOY
- MAASALO, Armas 1923. Koulun musiikkioppi; kolmas painos. Porvoo: WSOY
- MAASALO, Armas 1948. Koulun musiikkioppi; 15. painos. Porvoo: WSOY
- MAASALO, Armas 1953. Koulun musiikkioppi; 16. painos. Porvoo: WSOY
- MAASALO, Armas 1957. Koulun musiikkioppi; 18. painos. Porvoo: WSOY
- MEINANDER, Ragnar - AATTONEN, Toivo 1968. Oppikoulun hallinto. Porvoo: WSOY
- MYRYLÄINEN, Seppo 1998. Saatavilla www- muodossa: >url:
<http://www.internetix.fi/opinnot/opintojaksot/9historia/kouluhistoria>< .
 20.1.1999
- NERVANDER, Ellen 1912. Sinikello. Jyväskylä: Sydän - Suomen kirjapaino
- NURMI, Veli 1981. Maamme koulutusjärjestelmä. Porvoo: WSOY
- NYBERG, Mikael 1900. Oppilaan laulukirja; ensimmäinen painos. Porvoo: WSOY
- NYBERG, Mikael 1901. Oppilaan laulukirja; toinen painos. Porvoo: WSOY
- NYBERG, Mikael 1903. Oppilaan laulukirja; kolmas painos. Porvoo: WSOY
- NYBERG, Mikael 1909. Oppilaan laulukirja; neljäs painos. Porvoo: WSOY
- Peruskoulun Opetussuunnitelma 1994. Helsinki: Painatuskeskus
- PAJAMO, Reijo 1976. Suomen koulujen laulunopetus vuosina 1843-1881. Helsinki: Lahtisen kirjapaino

- PARVIAINEN, Lauri 1950. Koulun laulukirja. Porvoo: WSOY
- PESOLA, Jouko 1955. Musiikin työtehtäviä kouluja ja koteja varten. Helsinki: Otava
- PESONEN, Olavi 1954. Musiikin alkeet. Helsinki: Raittiuskansan kirjapaino Oy
- PIHA, T. H. 1958. Musiikkikasvatuksen vaiheita. Riihimäki: Riihimäen kirjapaino Oy
- PLATON 1977. Teokset 1. Keuruu: Otava
- PUKKILA, Jorma - RAUTIO, Matti 1957. Musiikkia oppimaan. Rotapaino O/y
- POHJOLA, Erkki - CEDERLÖF, Egil 1964. Piiri pieni pyörii, Musica 1 opettajan kirja. Helsinki: Offset Oy:n laakapaino
- POHJOLA, Erkki - CEDERLÖF, Egil 1966. Tie musiikkiin Musica 2 Opettajan kirja. Helsinki: Offset Oy:n laakapaino
- POHJOLA, Erkki - CEDERLÖF, Egil 1969. Tie musiikkiin Musica 2 Opettajan kirja; kolmas painos. Helsinki: Offset Oy:n laakapaino
- POHJOLA, Erkki - CEDERLÖF, Egil 1971. Tie musiikkiin Musica 2 Opettajan kirja; neljäs painos. Helsinki: Offset Oy:n laakapaino
- RAUTIO, Matti 1959. Rytmikasvatus ja koulusoittimet. Helsinki: Lautupaino Oy
- RIKSTRÖM, Anton 1905. Koulun laulukirja. Jyväskylä: Jyväskylän kirjapaino
- ROIHA, Eino 1938. Koululaisen musiikkioppi; ensimmäinen painos Jyväskylä: K. J. Gummeruksen kirjapaino
- ROIHA, Eino 1947. Koululaisen musiikkioppi; toinen painos Jyväskylä: K. J. Gummeruksen kirjapaino
- ROIHA, Eino 1950. Koululaisen musiikkioppi; kolmas painos Jyväskylä: K. J. Gummeruksen kirjapaino
- ROIHA, Eino 1952. Koululaisen musiikkioppi; neljäs painos. Jyväskylä: K. J. Gummeruksen kirjapaino
- ROINE, Ludwig 1901. Nuotti ja lauluoppi kansakouluja varten. Jyväskylä: Jyväskylän kirjapaino
- ROUSSEAU, Jean Jaques 1905. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjapainon osakeyhtiö
- SARLIN, Anna 1921. Pieni opas musiikin alkeiden opetusta varten kansakouluissa. Jyväskylä: Keskisuomalaisen kirjapaino
- SARLIN, Anna 1922. Piensi opas 1 musiikin alkeiden opetusta varten kansakouluissa. Hämeenlinna: Oy. Hämeen kansan kirjapaino
- SIUKONEN, Wilho 1930. Koululaisen musiikkioppi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino
- SIUKONEN, Wilho 1933. Koululaisen musiikkioppi; toinen painos. Helsinki: Kustannusyhtiö Otavan kirjapaino
- SIUKONEN, Wilho 1961. Nuorten laulukirja; kuudes painos. Helsinki: Kustannusyhtiö Otavan laakapaino
- SIUKONEN, Willho 1966. Nuorten laulukirja; seitsemäs painos. Helsinki: Kustannusyhtiö Otavan laakapaino

- SIUKONEN, Wilho 1966. Laulukirja. Helsinki: Kustannusyhtiö Otavan lakapaino
- SUOMINEN, Rakel 1934. Pieni musiikin historia oppikouluja varten. Terijoki: Terijoen kirjapaino
- SUOMINEN, Rakel 1963. Pieni musiikin historia. Lahti: Esan kirjapaino Oy
- SUURI MUSIIKKITIETOSANAKIRJA 1992. Osat 3-5. Keuruu: Otava
- TAMMEN MUSIIKKITIETOSANAKIRJA 1983. Osat 1-2. Helsinki: Tammi
- TÖRNUDD, Aksel 1913. Koulun laulukirja. Porvoo: WSOY
- TÖRNUDD, Aksel 1926. Koulun laulukirja, uusintapainos. Porvoo: WSOY
- TÖRNUDD, Aksel 1926. Koululaulun aakkoset. Porvoo: WSOY
- TÖRNUDD, Aksel 1930. Koulun laulukirja; kahdeksas painos. Porvoo, WSOY
- VAINIO, Arvo 1957. Sävelaapinen. Helsinki: Kustannusyhtiö Otavan laakapaino
- VAINIO, J. N. 1945. Valistuksen laulukirja. Helsinki: Raittiuskansan kirjapaino Oy
- VALAVIRTA, T. 1927. Kansakoulun laulukirja ja musiikkioppi. Jyväskylä: Keski-suomalaisen kirjapaino
- VALAVIRTA, T. 1930. Musiikinopetus kansa- ja oppikouluissa. Helsinki: Maalais-kuntien Liiton Kirjapaino
- VALAVIRTA, T. 1933. Kansakoulun laulukirja ja musiikkioppi; toinen painos. Porvoo: WSOY
- VIRTANEN, Väinö V. 1909. Kansakoulun virsikirja ja musiikkioppi. Porvoo: WSOY
- WEGELIUS, Martin 1901. Yleisen musiikkiopin ensimmäiset alkeet. Helsinki: G. W. Englundin kustannusosakeyhtiö
- WEGELIUS, Martin 1909. Yleisen musiikkiopin ensimmäiset alkeet; kahdeksas painos. Helsinki: G. W. Englundin kustannusosakeyhtiö; sanomalehti ja kirjapaino osakeyhtiön kirjapaino
- WEGELIUS, Martin 1924. Yleisen musiikkiopin ensimmäiset alkeet; 11. painos. Porvoo: WSOY

Liite 1. Oppikoulujen oppiaineet ja niiden viikottaiset tuntimäärät vuonna 1941. Asetus n:o 435, 1§.

	KESKIKOULU						LUKIO									Yhteensä		YHTEEN- SÄ	
	1. LK	2. LK	3. LK	4. LK	5. LK	Y	6. LK			7. LK			8. LK			Kieli- linja	Mate- maat- tinen linja	Kie- li- linja	Mate- maat- tinen linja
							kl	Y	ml	kl	Y	ml	kl	Y	ml				
Uskonto (uskonnon historia ja siveysoppi)	2	2	2	2	2	10	2			2			2			6	6	16	16
Äidinkieli	4	3	4	3	4	18	3			3			3			9	9	27	27
Historia, yhteiskuntaoppi ja kansantaloustiede	-	2	3	3	4	12	3			3			4			10	10	22	22
Sielutiede ja filosofia	-	-	-	-	-	-	*			*			*			*	*	6	6
Luonnonhistoria ja maantiede	6	3	4	4	4	21	2			2			2			6	6	27	27
Fysiikka ja kemia	-	-	-	4	4	8	-	-	3	-	-	4	-	-	2	-	9	8	17
Matematiikka	5	3	4	4	4	20	3	-	5	3	-	5	3	-	5	9	15	29	35
Ruotsin kieli	4	3	3	3	2	15	-	2	-	-	2	-	-	2	-	6	6	21	21
Ensimmäinen vieras uusi kieli	-	5	5	4	3	17	-	4	-	-	4	-	-	4	-	12	12	29	29
Latina tai toinen vieras uusi kieli	-	-	-	-	-	-	5	-	-	6	-	-	4	-	-	15	-	15	-
Kolmas vieras uusi kieli	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	2	-	-	3	-	8	8	8	8
Voimistelu, urheilu ja terveysoppi	4	4	4	4	4	20	-	4	-	-	4	-	-	4	-	12	12	32	32
Piirustus, muovailu ja kaunokirjoitukset	3	3	2	2	2	12	-	2	-	-	2	-	-	2	-	6	6	18	18
Käsityö	2	2	2	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	6
Laulu	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	4
YHTEENSÄ	32	32	33	33	33	-	33	-	33	33	-	33	33	-	33	-	-	-	-

VAPAAEH- TOISET AINEET																			
Käsityö tai pikakirjoitus	-	-	-	2	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Laulu	-	-	2	1	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Musiikki tai kolmas vieras uusi kieli	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	2	-	-	3	-	8	8	-	-
YHTEENSÄ	32	32	35	36	36	-	36	-	36	35	-	35	36	-	36	-	-	-	-

Yllä oleva taulukko koskee suomenkielisiä 8- luokkaisia poikalypseoita ja 8- luokkaisen yhteislyseon poikaoppilaita. Lukion kohdalla olevat kirjainlyhenteet:

ml = matemaattinen linja

Y = olemmille linjoilla sama tuntimäärä / viikko

kl = kielilinja

Muist. 1: Lukioluokilla ovat sielutiede ja filosofia sekä luonnonhistoria ja maantiede keskenään vaihtoehtoisia.

Muist. 2 : kolmas vieras kieli ja piirustus yhdessä voidaan vaihtaa neljänteen vieraaseen kieleen.

Kahdeksanluokkaisen yhteislyseon tyttöoppilaat saivat laulun ja musiikin opetusta saman määrän kuin pojatkin. Eroja oli fysiikan ja kemian (tyttöillä keskikoulussa yhteensä kuusi tuntia) ja voimistelun, urheilun ja terveystieteiden (tyttöillä keskikoulussa yhteensä 18 tuntia) tuntimäärissä. Tyttöille opetettiin 4. ja 5. luokalla kotitaloutta kolme tuntia viikossa. Tyttöillä olikin keskikoulun neljännellä ja viidennellä luokalla tuntia pidemmät kouluviikot kuin pojilla.

Liite 2. Oppikouluissa opetettavien aineet ja niiden viikottaiset tuntimäärät vuonna 1971. Asetus n:o 261, 1 §.

Helsingissä 2 päivänä huhtikuuta 1971 annettiin asetus n:o 261, joka koskee oppikoulujen lukusuunnitelmia. Valtion keskikoulun sekä lyseon ja yhteislyseon, kahdeksanluokkaisen tyttölyseon ja tyttölyseon kahdeksanluokkaisen luokkasarjan sekä klassillisen lyseon ja klassillisen yhteislyseon kaksijaksoisen luokkasarjan keskikouluasteen oppiaineet ja niiden viikottaiset tuntimäärät ovat seuraavat: Suomenkielisen keskikoulun lukusuunnitelma 2 päivinä huhtikuuta annetun asetus n:o 261 1 § mukaan.

KAIKILLE OPPILAILLE PAKOLLISET AINEET						
	1.	2.	3.	4.	5.	YHT.
Uskonto	2	2	2	2	1	9
Aidinkieli	4	3	4	3	4	18
Ensimmäinen vieras kieli t. ruotsin kieli	4	3	3	3	3	16
Ruotsin kieli t. ensimmäinen vieras kieli	-	4	3	3	3	13
Historia ja yhteiskuntaoppi sekä taloustieto	1	2	3	3	4	13
Matematiikka	5	4	4	4	4	21
Kemia ja fysiikka	-	-	2	3	3	8
Biologia ja maantieto	5	4	3	3	4	19
Liikunta ja terveysoppi	3	3	3	4	3	16
Musiikki	2	2	1	-	-	5
Kuvaamataito	3	2	2	-	-	7
Käsityö 1)	2	2	2	-	-	6
Kotitalous 2)	-	-	-	3	-	3
YHTEENSÄ	31	31	32	31	29	
KAIKILLE OPPILAILLE VALINNAISET AINEET						
Musiikki	-	-	-	2	2	4
Kuvaamataito	-	-	-	2	2	4
YHTEENSÄ	31	31	32	33	31	
KAIKILLE OPPILAILLE VAPAAEHTOISET AINEET						
Kotitalous 2)	-	-	-	-	2 - 3	2 - 3
Tekniset työt	-	-	-	2	2	4
Tekstiilityöt	-	-	-	2	2	4
Toinen vieras kieli	-	-	-	2	2	4
Erikoiskurssit	-	-	-	1	3	4
YHTEENSÄ	31	31	32	38	38	

- 1) Käsityössä opetetaan kahta rinnakkaista kurssia: teknisiä töitä ja tekstiilitöitä, joista jompaankumpaan oppilas osallistuu valintansa mukaan.
- 2) Koulussa, jolla ei ole kotitalouden opetustilaa ja jolle tätä tilaa ei voida muualta

järjestää, opetetaan 4. luokalla pakollisena ja 5. luokalla vapaaehtoisena aineena 2 viikkotuntia teknisiä töitä sekä voidaan vapaaehtoisia erikoiskursseja opettaa 4. luokalla 2 viikkotuntia.

Ruotsinkielisen keskikoulun lukusuunnitelma eroaa suomenkielisen keskikoulun lukusuunnitelmasta vain pakollisten aineiden osalta.

Liite 3. Ruotsinkielisen keskikoulun lukusuunnitelma 2 päivänä huhtikuuta 1971 annetun asetus n:o 261 1 § mukaan, pakolliset aineet.

KAIKILLE OPPILAILLE PAKOLLISET AINEET						
	1.	2.	3.	4.	5.	YHT.
Uskonto	2	2	2	2	1	9
Äidinkieli	4	3	4	3	4	18
Suomen kieli	3	4	3	3	3	16
Ensimmäinen vieras kieli	3	4	3	3	3	16
Historia ja yhteiskuntaoppi sekä taloustieto	1	2	3	3	4	13
Matematiikka	5	4	4	4	4	21
Kemia ja fysiikka	-	-	2	3	3	8
Biologia ja maantieto	5	4	3	3	4	19
Liikunta ja terveysoppi	3	3	3	4	3	16
Musiikki	2	2	1	-	-	5
Kuvaamataito	2	2	2	-	-	6
Käsityö 1)	2	2	2	-	-	6
Kotitalous 2)	-	-	-	3	-	3
YHTEENSÄ	32	32	32	31	29	

1) ja 2) liitteessä 2.